

UNIVERZITA KARLOVA

Husitská teologická fakulta

Sociální pedagogika

Vývoj řeči v MŠ se speciální třídou pro děti s vadami řeči

The Development of a Speech at Kindergarten for Kids with Specific Difficulties

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Prof. PhDr. RNDr. Marie Vágnerová, CSc. Autor práce: Lenka Kačerová

PRAHA 2019

Poděkování

Děkuji Prof. PhDr. RNDr. Marii Vágnerové, CSc. za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat paní ředitelce mateřské školy, která mi umožnila nejen přístup do speciální třídy a vykonání praktické části, ale také za mnoho užitečných rad a informací. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině a blízkým přátelům za jejich podporu.

Závazné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Vývoj řeči v MŠ se speciální třídou pro děti s vadami řeči“ vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Má práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Lenka Kačerová

Anotace

Bakalářská práce s názvem „Vývoj řeči v MŠ se speciální třídou pro děti s vadami řeči“ se zabývá vývojem dětské řeči ve speciální třídě. Je zaměřena na dva konkrétní chlapce s odlišnou vadou řeči. Práce se věnuje také logopedické prevenci a postupům v této třídě. V praktické části práce jsou doloženy kazuistiky chlapců, v nichž je popsán postupný vývoj chlapců, od jejich nástupu do MŠ a po dobu mého pozorování, metodické listy, jimi vypracované a kresby chlapců při jejich nástupu do MŠ a aktuální kresba postavy.

Klíčová slova

Logopedie, opožděný vývoj řeči, řeč, předškolní vzdělávání, komunikace, speciální třída pro děti s vadami řeči.

Annottion

The bachelor thesis called „Development of Speech in Kindergarten with Special Class for Children with Speech Disorders“ deals with the development of children's speech in a special class. It focuses on two specific boys with different speech defects. The thesis also deals with speech therapy prevention and procedures in this class. There are casuistries of boys in the practical part of the thesis. There is described the gradual development of boys, from their coming to kindergarten and during my observation, methodical sheets, their drawings and current drawing of the character.

Keywords

Speech therapy, delayed progression of speech, speech, preschool education, communication, a speech at kindergarten for kids with specific difficulties.

Obsah

Úvod	8
1. Význam jazyka a řeči	10
1.1. Komunikace	11
1.2. Vývoj jazyka a řeči	12
1.2.1. Jak je možné podporovat vývoj řeči	15
1.3. Předškolní věk	17
1.4. Vývoj dítěte předškolního věku	18
2. Vymezení poruch jazyka a řeči v předškolním věku	19
2.1. Nejčastější poruchy řeči a jazyka v období předškolního věku	19
2.2. Opožděný vývoj řeči	20
2.3. Narušené komunikační schopnosti	22
3. Školní zralost (připravenost)	25
4. Cíl speciální třídy v MŠ pro děti s vadami řeči	28
5. Realizace výzkumu	30
5.1. Metodika výzkumu	30
5.2. Cíl výzkumu	30
5.3. Hypotézy výzkumu	30
5.4. Charakteristika speciální třídy MŠ	31
6. Kazuistiky dětí	32
6.1. Kazuistika č. 1	32
6.1.1. Rodinná anamnéza	32
6.1.2. Osobní anamnéza	32
6.1.3. Hra dítěte	34
6.1.4. Chování dítěte	34
6.1.5. Individuální záznamy o rozvoji a učení dítěte	34
6.1.6. Dotazník – hodnocení vývojové úrovně	36
6.1.7. Rozbor kresby postavy	39
6.1.8. Shrnutí a návrhy pro práci s tímto dítětem	40
6.2. Kazuistika č. 2	42
6.2.1. Rodinná anamnéza	42
6.2.2. Osobní anamnéza	42
6.2.3. Hra dítěte	43
6.2.4. Chování dítěte	44
6.2.5. Individuální záznamy o rozvoji a učení dítěte	44

6.2.6.	Dotazník – hodnocení vývojové úrovně	46
6.2.7.	Rozbor kresby postavy	49
6.2.8.	Shrnutí a návrhy pro další práci s tímto dítětem	50
Závěr.....		52
Použitá literatura.....		54
Seznam příloh.....		56

Seznam zkratek

CNS – centrální nervová soustava

ČR – Česká republika

DMO – dětská mozková obrna

IVP – individuální vzdělávací plán

MŠ – mateřská škola

ORL – otorinolaryngologie

OŠD – odložená školní docházka

PPP – pedagogicko psychologická poradna

SPC – speciálně pedagogické centrum

Úvod

Ve své bakalářské práci s názvem „Vývoj řeči v MŠ se speciální třídou pro děti s vadami řeči“ jsem se zaměřila na komunikační schopnosti dětí, především na vývoj řeči dětí. Dle mého názoru je řeč nejdůležitějším komunikačním mostem. Lidé s jakýmkoliv komunikačním handicapem mají nízké sebevědomí, a tak často nedokáží prosadit své schopnosti a potenciál v plné míře. Je důležité podchytit tento problém v začátcích, kdy náprava je mnohem snazší. V případě, že se vada řeči neřeší u dětí v počátku, mohou mít komunikační problémy v dospělosti, ať už strach z navázání kontaktu, dorozumět se a i v některých případech porozumět ostatním lidem.

Zaměřila jsem se na vývoj řeči v předškolním období dítěte. Toto období je velice důležité nejen pro vývoj řeči, ale jeho celkové zralosti pro nástup do školy. Pokud se řeč u dítěte nevyvíjí přiměřeně jeho věku, je dost pravděpodobné, že se může jednat o poruchu řeči. Ve své práci uvádím konkrétní poruchy, které mohou souviset jak s opožděným vývojem řeči, tak narušení komunikační schopnosti. Veškeré tyto vady, poruchy řeči, narušené komunikační schopnosti řeší logopedie.

Pro své téma jsem si vybrala mateřskou školu se speciální třídou, kam jednou za měsíc dojíždí logoped, který úzce spolupracuje jak s rodiči, tak s učiteli. Dle mého názoru je přítomnost logopeda ve speciální třídě výhodné, ať již kvůli známému prostředí pro dítě, individuálnímu přístupu, či přímo uzpůsobené místnosti. Logopedická prevence může být účinnější než v klinickém nebo poradenském zařízení.

Ve speciální třídě mě zaujaly dvě děti, kterým byla diagnostikována vada řeči. Třidu jsem navštěvovala každý týden po dobu čtyř měsíců a se zaujetím pozorovala dotyčné děti. Z předešlých praxí v tomto zařízení jsem si všimla neuvěřitelných pokroků ve vývoji řeči u některých dětí.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části – teoretická a praktická část. Teoretická část se skládá ze čtyř kapitol. Teoretické znalosti jsem čerpala ze studia na střední škole pedagogické, obor předškolní a mimoškolní pedagogika, z odborné literatury na dané téma a mj. ze studia na vysoké škole. Následná praktická část obsahuje dvě kazuistiky, záznam vlastního pozorování a dotazník, vztahující se na dotyčné děti.

Cílem teoretické části bakalářské práce bylo rozšíření poznatků o opožděném vývoji řeči (vývojová dyslálie), dále pak názorná ukázka postupu a logopedických cvičení ve třídě s dětmi. Cílem části praktické byla kazuistika každého vybraného dítěte, vyvozená z dlouhodobého systematického pozorování a poznávání obou dětí.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Význam jazyka a řeči

Zkusme si například pro zajímavost představit, jak by se nám žilo, pokud bychom byli z jakéhokoli důvodu připraveni o „dar řeči“. Podle mého názoru na tento pokus stačí den, ale vlastně i pouhá hodina s uvědoměním, že se nemůžeme vyjádřit slovy. Věřím, že i po těch šedesáti minutách našeho života, se každý utvrdí o naprosto stěžejním místě řeči v lidském bytí. Proto si musíme vážit této, pro nás, samozřejmosti.

Již v prvním roce života se dítě pokouší o komunikaci se svým okolím. Kdybychom pominuli neverbální komunikaci, s prvním slůvkem dítěte nastává velký a krásný okamžik nejen pro dítě samotné, ale hlavně pro rodiče. Když si například řekne o pití, jídlo nebo o nočník.

Přirovnání k růstu stromu působí sice jako fráze, jenže dle mého se pro tento případ absolutně hodí. První slůvka bych přirovnala k prvním kořínkům, tak důležitým pro další růst a správný vývoj stromu. Čím více větví, tím lepší slovní zásoba. Vysoký, košatý strom ve finále představuje člověka schopného vyjádřit řečí většinu svých myšlenek, a to i často ve více jazycích.

A právě z tohoto důvodu jsem si vybrala i toto téma, jelikož si uvědomuji důležitost a podstatu stránky těchto „prvních kořínků“ v lidském plnohodnotném životě. Podle mého názoru dítě si musí uvědomit a nějakým způsobem odhalit, že mu řeč přináší nejen kladné zážitky, ale je nedílnou součástí jeho komunikačních schopností.

Vezměme jen rozdíl člověka od zvířat. První, co nás napadne je to, že zvířata nemluví. „Od zvířat se lidé liší řečí a rozumem, což má své místo, váhu a je velice důležité o tyto dvě složky dobře pečovat, aby jazyk byl správně vyvinut.“¹ A jako vše má svůj postupný vývoj, je tomu i u řeči. Označení – jazyk jako daný souhrn užívaných prostředků ve společenské skupině, čímž můžeme chápat národ, menšinu nebo třeba sociální skupinu². „Řečí rozumíme schopnost užívat verbální i neverbální komunikaci a jazykové prostředky během komunikace a následné interakce.“³

¹ KUTÁLKOVÁ, Dana. *Logopedická prevence: průvodce vývojem dětské řeči*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2005. *Speciální pedagogika (Portál)*. ISBN 8073670569, s. 11

² SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007. *Pedagogika (Grada)*. ISBN 978-80-247-1733-3, s. 85

³ *Tamtéž*, s. 85

Řeč, jak uvádí Klenková, má tři charakteristické rysy, kde je především sebezapomnění, pak také řeč nám umožňuje rozhovor a díky tomu je utvářeno společenství já a ty. A za třetí je řeč univerzální, protože může a musí vyjadřovat téměř úplně všechno. „Jazyk je v tomto případě soustavou zvukových dorozumívacích prostředků, dokáže vysvětlit a vyjádřit celé představy člověka a s tím i jeho vnitřní prožitky.“⁴

Řeč dítěte v předškolním věku se během čtvrtého a pátého roku dítěte se individuálně mění. „Pokroky v řeči dítěte jsou patrné také ve větné stavbě. Roste zájem dítěte o mluvenou řeč, dítě vydrží již delší dobu naslouchat krátkým povídkám, a zpravidla umí říkanky, jejichž počet narůstá. S vývojem řeči dochází u dítěte i k rozvoji poznatků o sobě a o okolním světě. Pětileté dítě již dokáže slovy vysvětlit fungování jednoduché věci, splní tři nenavazující pokyny, a to ve správném sledu, a rádo poslouchá dlouhé příběhy. Dítě, jehož řeč se vyvíjí správně, také vypráví obsah příběhu.“⁵

1.1. Komunikace

Z odborné literatury je známé, že člověk je tvorem společenským. A jako tvor společenský komunikuje a dorozumívá s ostatními lidmi, a činí tak především díky řeči.

Jak uvádí Klenková, tento termín komunikace, užívá v mnoha vědních disciplínách, jako je pedagogika, psychologie, sociologie, lingvistika, kybernetika, antropologie a dalších jiných či obdobných oborů. Jde tedy o jistý přenos společenství. Komunikací chápeme obecně lidskou schopnost užívat výrazové prostředky k utváření mezilidských vztahů. V širším slova smyslu můžeme také tento termín chápat jako oboustranné ovlivňování mezi dvěma nebo několika dalších systémů. Znamená to také přenášení daných informací, které ovlivňují podílející se subjekty na jisté komunikaci.⁶

Komunikaci rozlišujeme na **verbální** a **neverbální**. Jak uvádí Klenková, do skupiny verbální komunikace spadají všechny komunikační procesy, které se realizují za pomoci mluvené nebo psané řeči.⁷ Verbální komunikace má velkou sociální relevanci – inteligence člověka se manifestuje zejména ve slově a písmu. „Neverbální komunikace zahrnuje širokou oblast toho, co signalizujeme beze slov či spolu se slovy jako doprovod

⁴ KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: Grada, 2006. *Pedagogika (Grada)*. ISBN 80-247-1110-9, s. 26 (podle Gadamera, 1990)

⁵ KŘIVKOVÁ, HRUBÍNOVÁ ; [Redaktor] TĚTHALOVÁ. *Jak se vyvíjí dětská řeč. Informatorium 3-8 : časopis pro výchovu dětí od 3-8 let v mateřských školách a školních družinách, 2015, roč. 22, č. 8, s. 12-13*

⁶ KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: Grada, 2006. *Pedagogika (Grada)*. ISBN 80-247-1110-9, s. 25

⁷ *Tamtéž*, s. 29

slovní komunikace. Neverbálně komunikujeme gesty; pohyby hlavou a dalšími pohyby těla.“

Fáze komunikace:

- Ideová geneze – vznik myšlenky a nápadu, obsah mysli komunikátora.
- Zakódování - vyjádření myšlenky v symbolech, slovech, verbalizace, znacích atd.
- Přenos – postup symbolů od vysílajícího k přijímajícímu, dráha vysílaného obsahu.
- Příjem – fáze, kdy vysílaný obsah dorazí k příjemci.
- Dekódování – proces výkladu příjemce, interpretace přijatého obsahu.
- Akce – chování adaptace, reakce příjemce vyvolaná přijatou zprávou a další využití informace.⁸

Dlouhá vysvětluje, že jedním nejdokonalejším prostředkem komunikace je lidská řeč a jazyk. Je důležité si uvědomit, že komunikace neprobíhá jen mezi dvěma nebo více lidmi, ale komunikují spolu také živočichové, což svědčí o tom, že komunikace má také různý charakter.⁹ „U člověka dosáhla komunikace nejvyšší úrovně. Má vyšší účel, než jen zachování rodu a vyhledávání potravy, jak tomu bylo dříve.“¹⁰

Komunikační schopnosti, budu-li čerpat z publikace Školní zralost od Bednářové a Šmardové, jsou u dětí v předškolním věku završením jejich zrání a učení, které je ovlivněno zejména motorikou, sociálním prostředím a vnímáním.¹¹

Podle Jaspersovy filozofie se komunikace dělí do několika odvětví, a to za prvé komunikace jako podmínka bytí, kde je komunikace brána za nevyhnutelnou součást života, pak také jako nedílná součást člověka. V jeho filozofii také najdeme, že komunikace hraje velkou roli při hledání pravdy.¹²

1.2. Vývoj jazyka a řeči

V raném věku lze vývoj jazyka a řeči rozdělit do několika vývojových fází. Jejich vývoj začíná již v raném dětství. Aby byl vývoj dětské řeči správný, každé dítě si musí projít všemi stádii řeči. Nemůže být žádné vynecháno, ovšem je zde možnost urychlení

⁸ *Tamtéž*, s. 30

⁹ DLOUHÁ, Olga. *Poruchy vývoje řeči*. Praha: Galén, [2017]. ISBN 978-80-7492-314-2., s. 13

¹⁰ DLOUHÁ, Olga., ref.2, s.13

¹¹ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. 2. vydání.

Brno: Edika, 2015. *Moderní metodika pro rodiče a učitele*. ISBN 978-80-266-0793-9, s. 25

¹² JASPERS, Karl. *Sociální komunikace podle Karla Jasperse*. *Inflow Journal [online]*. 2010, [cit. 2010-06-01]. Dostupné z: <http://www.inflow.cz/socialni-komunikace-podle-karla-jasperse>.

nebo také k jeho zpomalení. Tento vývoj řeči bývá ovlivňován sociálními podmínkami, zdravotním stavem dítěte, ale především vrozenými dispozicemi.

Po narození dítěte se v jeho prvních týdnech objevuje převážně křik, který ovšem neznamená vždy, že dítěti něco chybí nebo vadí. Jedná se o reflexní projev. „Dítě svým narozením nedospěje skokem, první týdny a měsíce života jsou pokračováním nejtěsnějšího soužití s maminkou. Dítě potřebuje slyšet její hlas, vnímat tlukot jejího srdce.“ Křik dítěte nemusí mít žádnou viditelnou příčinu – mokré plenky, hlad nebo žízeň. Až příliš často jde „jen“ o volání po přítomnosti někoho blízkého. V jeho náruči, která dává pocit jistoty, pak může postupně objevovat svět.

Při nástupu druhého měsíce se charakter křiku mění. Kromě kňourání, které stále jako dřív začíná měkkým hlasovým začátkem, se objevuje i pláč, začínající tvrdě, ostře. Neurčité kňourání postupně ubývá a je nahrazeno spokojeným broukáním. Pláč s tvrdým hlasovým začátkem se stane signálem, že něco není v pořádku. Časem se naučí měnit i výšku hlasu, takže vzniká dojem prozpěvování. Nejde zatím o vědomou činnost, ale pudovou hru s mluvidly.

Dítě už si nebrouká jen samo pro sebe, ale hlasovými projevy reaguje na své okolí. Přichází období napodobivého žvatlání. Další rozvoj řeči je závislý na tom, zda využijeme chuť dítěte k navazování kontaktů. ¹³

Vývoj dětské řeči podle Klenkové a Kolbábkové se může dělit například do těchto **kategorií podle věku:**

I. 1 – 1,5 roku

- Dítě začíná užívat první slova, nejčastěji to jsou podstatná jména.
- Dochází k poměrně velkému růstu slovní zásoby.
- Na konci tohoto období dítě zná asi 70 – 80 slov, která užívá ve smyslu jednoslovných vět, ale tato slova neskloňuje, nečasuje, jsou to slova bez gramatické struktury.

II. 1,5 – 2 roky

- Dítě stále aktivněji poznává svoje okolí, začíná tvořit věty ze dvou slov, které jsou ještě bez správné gramatické struktury.
- Při artikulaci delších slov dítě často vynechává poslední slabiky.

¹³ KUTÁLKOVÁ, Dana. *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. Praha: Grada, 2005. Pro rodiče. ISBN 80-247-1026-9, s.10, 11.

- Ve věku okolo druhého roku života ovládá dítě 200 – 400 slov, která začíná pozvolně skloňovat a časovat, je možné pozorovat zjevný pokrok v gramatické stavbě řečového projevu.
- Krátké věty postupně přestávají být dysgramatické.
- Koncem tohoto období (asi ve dvou a půl letech) tvoří i víceslovné věty (tří, případně i čtyřslovné věty).

III. 2,5 – 3 roky

- V tomto období o sobě dítě často mluví ve třetí osobě.
- Projevuje se u něho snaha navazovat kontakt s dospělými osobami v nejbližším okolí.
- Nedaří-li se tento pokus, nerozumí-li mu dospělý, dítě je zjevně frustrované.
- Postupně začíná chápat otázky „kdy?“ a „proč?“ a stále suverénněji používá věty o více slovech.
- Učí se chápat komunikativní poslání řeči.

IV. 3 – 3,5 roku

- Dítě už dokáže říct své jméno, jména sourozenců.
- Zná již více než tisíc slov a začíná tvořit všeobecnější pojmy.
- Dokáže správně řadit slova ve větě a začíná tvořit i souvětí.
- Poměrně zřídka však ještě dokáže užívat některé předložky a spojky.

V. 4 roky

- Řeč se více podobá aspektu normě.
- Dítě dokáže vytvořit některé protiklady, z paměti říká už i básničky, jeho slovní zásoba neustále roste a dítě již umí tvořit i souvětí podřadná.
- Při vyslovování a také fonemické diferenciaci (tj. rozlišení jednotlivých hlásek sluchem) má ještě problémy zvláště s hláskami, které jsou sluchově příbuzné nebo se těžce vyslovují.

VI. 4 – 5 let

- Řečový projev dítěte by měl být gramaticky správný, měl by obsahovat všechny slovní druhy.
- Stále přesněji dítě identifikuje barvy, často a ve větší míře umí užívat „šikovníjší“ ruku, zejména při úkolech vyžadujících zručnost.
- Dítě již ovládá 1500 – 2000 slov a pomocná slůvka (ten, ta, to) stále více nahrazuje skutečnými názvy osob, zvířat a věcí.
- Ve výslovnosti mohou přetrvávat charakteristické nepřesnosti.

VII. 5 – 6 let

- Dítě dokáže zopakovat poměrně dlouhou větu, spontánně spočítat a pojmenovat předměty kolem sebe, správně vysvětlit, nač používáme předměty, a umí vytvořit skupinu předmětů.
- Bez problému dokáže vyprávět kratší příběh, téměř bez pomocných otázek.
- Dítě již zvládá správnou výslovnost většiny hlásek, u některých dětí přetrvává nesprávná výslovnost, většinou nezvládají sykavky „C, S, Z, Č, Š, Ž“ a vibranty „R, Ř“.
- V období zahájení školní docházky by dítě mělo používat při komunikaci okolo tří tisíc slov, chápat i plnit složitější příkazy.¹⁴

1.2.1. Jak je možné podporovat vývoj řeči

Už před prvním rokem života dítěte bychom měli pozorovat, zda dítě dokáže pochopit a porozumět základním úkolům, příkazům a zákazům. Podstatnější věc je ovšem ta, zdali dítě rozumí, řekne-li první slovíčko apod. A právě tomu je také ze strany rodičů přikládán velký důraz. V tomto období prvního věku je důležité podněcovat a využívat při práci a hře s dítětem knížky, leporela, kde se opakují a stabilizují jednotlivé výrazy.

Mezi rokem a půl, až dvěma lety, je třeba co nejčastěji pojmenovávat předměty, které dítě následně pozoruje. Pozorujeme u dítěte jeho zájem o poznávání okolí a trpělivě odpovídáme na jeho otázky „Co je to?“. Nadále je dobré prohlížet s dítětem knihy a vyprávět si s ním jednoduché pohádky, kde se snažíme užívat spisovný jazyk. Dítě by mělo mít k dispozici správný řečový vzor, který mu poskytují lidé v jeho nejbližším okolí. V tomto období se dítěti nemusí dařit úplně správná výslovnost, je zde dobré jej nenutit opakovat slova kvůli správné výslovnosti. Rozšiřuje se slovní zásoba na základě poznávání okolí, předmětů denní potřeby atd. Ve třech letech už je ovšem třeba dítě opravovat, když nesprávně používá gramatické tvary. Pokud má dítě problémy s utvářením delších vět, je dobré mu nenásilně pomáhat, případně odpovědět danou větou za něho. Dítě se ve třetím roce svého života učí pojmenovávat nejbližší příbuzné přátele a ve většině případů je zde na pořadí nástup do MŠ, na co by je rodiče měli připravit. Zvykání si na nové prostředí je pak příjemnější, bez větších potíží, dítě tolik citově nestrádá bez

¹⁴ KLENKOVÁ, Jiřina a Helena KOLBÁBKOVÁ. *Diagnostika předškoláka: správný vývoj řeči dítěte*. Brno: MC nakladatelství, 2003. ISBN 80-239-0082-X, s. 5

přítomnosti maminky a začlenění se lépe do kolektivu svých vrstevníků. Celkový rozvoj je pak podporován pobytem dítěte v MŠ.

Půl roku po třetím roce je třeba, aby si rodiče všímali, zda se objeví fyziologické těžkosti v jazyce dítěte. Zda dítě neopakuje hlásku, slabiku, nebo někdy i celá slova, zda se v řeči nezadrhává apod. V tomto věku je dobré dítěti se neposmívat, neopakovat po něm jeho chyby ve výslovnosti, nenutíme jej k opakování, když slovo není správně řečeno. V tomto období věku pak dítě pátrá po příčinách těchto jevů, které by se mu měli postupně vysvětlit, když je na řadě otázka „Proč?“. Důležité je procvičování mechanické paměti, učení říkanek, básniček, písniček a vyprávění děje podle obrázkových předloh. Kolem čtvrtého roku dítěte se k podpoře rozvoje řeči využívají zejména pohádky, působící na stimulaci mluvidel. Ale i na rozvoj verbální produkce, dítě se tak naučí formulovat. Rozvíjí se schopnost souvislého vyjadřování pomocí reprodukce krátkých příběhů. Je dobré a důležité se v tomto období zaměřit na rozvoj sluchového vnímání a jím rozlišení jednotlivých hlásek.

Mezi čtvrtým až pátým rokem věku dítěte je důležité, zda je řeč dítěte stále gramaticky nápadně chybná, je třeba pátrat po příčině. Lateralita se zde také začíná upevňovat. V případě přetrvávání nesprávné výslovnosti by se měli rodiče poradit s dětským lékařem o možnostech zařazení jejich dítěte do logopedické péče. V posledním období předškolního věku, tedy mezi pátým a šestým rokem, je dítě připravováno už na školu. V tomto vývojovém stádiu by mělo být dítě schopné popsat situaci děje z obrázku, vyjádřit se gramaticky správně, srozumitelně, samostatně a souvisle.¹⁵

Odborná náprava by měla dle mnoha odborníků nastoupit tehdy, pokud děti špatně vyslovují některé hlásky po čtvrtém roce života. Tato forma nápravy bývá většinou formou hry. Dále odborníci doporučují zahájit v případě špatné výslovnosti vždy po pátém roce odbornou logopedickou péčí, tím dítě připraví na vstup do školy. Co se týče posledního předškolního roku, zde by se dítě mělo už samostatně vyjadřovat. V tomto případě je tato schopnost samostatného vyjádření se rovnocenná s péčí ze strany dospělých. Logopedická prevence v MŠ se může cílevědomě a dlouhodobě věnovat rozvojovému vnímání, byť jde o zrak, sluch, hmat, obratnost mluvidel, rozvoj slovní zásoby a obratnosti ve vyjadřování. Práce ve skupině je velice prospěšná také pro preventivní logopedii v MŠ. Logopedická

¹⁵ KLENKOVÁ, Jiřina a Helena KOLBÁBKOVÁ. *Diagnostika předškoláka: správný vývoj řeči dítěte*. Brno: MC nakladatelství, 2003. ISBN 80-239-0082-X, s. 6

prevence a pokud je nutná také logopedie komplexní výrazně pomáhá v oblasti rozvoje dítěte.¹⁶

1.3. Předškolní věk

Je všeobecně známé otřepané rčení „škola základ života.“ Stále mám ovšem pocit, že se zapomíná na důležitost vzdělávání v předškolním věku, které je často veřejností podceňováno. Vždyť jak kvalitní dům, tak kvalitní vzdělání se neobejde bez stabilních a silných základů.

Roman Musil definuje předškolní pedagogiku tak, že předškolní pedagogika patří mezi aplikované pedagogické disciplíny. „Je to obor, který se zabývá teorií a praxí výchovy a rozvojem dětí v předškolním věku v zařízeních pro předškolní výchovu.“¹⁷

Ve škole se dítě učí spoustu nových dovedností a musí vstřebávat obrovské množství informací. Není zde proto čas na věci, které musí nebo by měla „zajistit“ předškolní výchova. Jedná se především o soužití ve společnosti spolužáků, jak spolupracovat, jak reagovat v neobvyklých situacích ve třídě, vždyť do té doby dítě znalo jen několik lidí ze svého blízkého okolí a ti byli vždy ochotní pomoci, dodávat mu potřebnou lásku a péči. Druhý neméně důležitý úkol předškolní výchovy je seznámit dítě s autoritou učitele. Snad každý si vzpomene na své učitele. Zvlášť zajímavé pro mě je, že se většinou jedná o jaksi extrémní hodnocení. Tím mám na mysli, že většinou si vybaví buď skvělé a výjimečné učitele, nebo pak vyučujícího naopak zlého a útočného. Na „takového průměrného pedagoga“ si moc lidí nevzpomene. A právě s těmito pocity má také za úkol se předškolní pedagogika poprat.

Veškeré kroky ve vývoji mají svou podstatu, tudíž jsou-li promeškány, je to v tomto procesu velice negativní okolnost. Zdali dítě už v počátku předškolního roku nevyslovuje správně všechny hlásky, nastává nejvyšší čas na spuštění pravidelné a intenzivní logopedické péče.¹⁸

Žádná etapa v dětském vývoji by neměla být přeskočena nebo nějakým způsobem urychlena. V tomto období je podstatné zhodnotit, je-li dítě zralé pro nástup na základní školu, či doporučit jeho odložení o jeden rok.

¹⁶ KUTÁLKOVÁ, D. Rozvoj komunikačních schopností u předškolních dětí, *Informatorium* 3-8, 1995/96, roč. 3

¹⁷ MUSIL, Roman. *Pedagogika pro střední pedagogické školy*. Praha: Informatorium, 2014. ISBN 978-80-7333-107-8, s. 98

¹⁸ KUTÁLKOVÁ, Dana. *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. Praha: Grada, 2005. Pro rodiče. ISBN 80-247-1026-9, s.41

1.4. Vývoj dítěte předškolního věku

Vývoj dítěte v oblasti poznávacích, psychických, motorických anebo řečových schopnostech je rozdělován do daných vývojových etap, začínajících již v prenatálním období.

Kolbábková a Klenková řadí sledování jednotlivých oblastí dětského vývoje do tří základních skupin:

1. Tělesný vývoj

V tomto věku se očividně mění tělesná konstituce dítěte. Pohyby dítěte se nadále zdokonalují, jsou stále účelnější a závisí na vědomí. V předškolním období by dítě mělo již zvládat sebeobslužné činnosti. Rozvíjí se jeho jemná motorika, zejména souhrn drobného svalstva prstů. S rozvojem manuální zručnosti souvisí také zdokonalování konstruktivních schopností dítěte, které vyúsťují do speciálních druhů činnosti – konstruktivních her.

2. Vývoj poznávacích procesů

V předškolním věku se intenzivně rozvíjejí všechny poznávací procesy, a tím může dítě důkladněji poznávat okolní skutečnost. Vnímání – je pro dítě předškolního věku důležité.

Vnímáním získáváme informace o okolním světě. Vnímání můžeme rozdělit na zrakové, sluchové, dotykové, chuťové, čichové, vnímáme také prostor a čas. Vnímání se u dětí postupně zdokonaluje. Nejvíce se rozvíjí tím, co dítě subjektivně a bezprostředně upoutá, jeho vlastními prožitky. Na konci předškolního věku se vnímání dále rozvíjí, resp. se rozvíjí schopnost rozlišovat různé aspekty vnímaného.

Paměť – jde o schopnost vštípit si nové vjemy – nejenom vjem, ale i slovní sdělení apod., uchovávat je, uvědomovat si je a podle potřeby vybavovat. Fixují si zvláště konkrétní a názorné jevy, také si pamatují různé úvahy a sdělení, paměť není jenom smyslová, ale i verbální U dítěte předškolního věku funguje nejvíce mechanická paměť (dítě si pamatuje spoustu veršů). Na konci předškolního věku mohou být silné trvalé zážitky uchované trvale.

Fantazie – kromě mnohých poznávacích psychických procesů se intenzivně rozvíjí fantazie. Dítě uplatňuje svou fantazii nejen při hrách, ale i v každodenních situacích.

Myšlení – během tří let dosahuje dítě oproti útlému věku významného pokroku ve všech formách myšlení. Mladší předškolní dítě nechápe trvalost, podstaty určitého objektu, je zatím fixováno jen na jeho viditelné znaky. Předškolní dítě má tendenci upravovat si realitu tak, aby pro něj byla srozumitelná a přijatelná. Myšlení v tomto období je útržkovité, nekoordinované, dítěti chybí komplexní přístup. V tomto období jde o názorové, prelogické uvažování.

3. Školní zralost (připravenost)

Jsou dána určitá kritéria, která musí dítě před vstupem do školy zvládnout. Jedná se o soubor požadavků v oblasti tělesné, duševní i sociální. Školní zralost je ovlivněna zráním, proto se jmenuje zralost, to, co souvisí s výchovou a stimulací se označuje jako připravenost. Úrovní rodiny i možnými zděděnými činiteli, popřípadě některými organickými postiženími dítěte. Školní zralost může posoudit psycholog, a činí tak před nástupem dítěte do školy. Pokud psycholog usoudí, že dítě ještě nebude schopno zvládat požadavky kladené na něho ve škole, doporučí rodičům odklad školní docházky.¹⁹

2. Vymezení poruch jazyka a řeči v předškolním věku

Stává se, že dítě ještě do třech let nezačalo mluvit. V tomto případě je na řadě zahájit, na základě doporučení učitelů z MŠ či posouzení dětského lékaře, odborná vyšetření. Díky těmto vyšetřením se zjistí, zda jde o prostý opožděný vývoj řeči nebo o poruchu komunikačních schopností.

2.1. Nejčastější poruchy řeči a jazyka v období předškolního věku

V rozmezí předškolního věku se nejčastěji vyskytují nejčastěji tyto poruchy a vady řeči:

- **Vývojová dysfázie**, jejíž projevy mohou být takové, že dítě není schopno slovně komunikovat, i když podmínky jsou dobré pro vytváření řeči. Nejedná se o žádné závažné onemocnění, inteligence je přiměřená věku, většinou se nevyskytuje závažná porucha sluchu a prostředí je podnětné. Tato porucha zasahuje do porozumění řeči i do

¹⁹ KLENKOVÁ, Jiřina a Helena KOLBÁBKOVÁ. *Diagnostika předškoláka: správný vývoj řeči dítěte*. Brno: MC nakladatelství, 2003. ISBN 80-239-0082-X, s. 4

řečové reprodukci. Děti s touto vadou bývají lehce unavitelné, také může být dítě zasaženo po citové stránce a jeho nálady se rychle střídají.

- **Huhňavost** (rhinolalila) je poruchou zvuku řeči, jejíž příčinou bývá v předškolním věku a mladším školním věku nejčastěji zbytnělá nosní mandle. Tato porucha se také vyskytuje u dětí, které se narodily s vývojovou vadou, s rozštěpem patra. V MŠ se speciální třídou se tato porucha objevuje jen ojediněle.
- **Koktavost** (balbuties), zde se jedná o jednu z nejtěžších a nejnápadnějších poruch, vyskytující se u dětské populace. Projevuje se přerušováním řečového projevu křečovými stahy orgánů, které se na mluvě dosti podílejí (tj. svaly dýchací, artikulační a hlasotvorné). U dítěte s touto poruchou se objevuje strach až možné vyhýbání se řeči. Vyskytují se poruchy mimoslovního chování (grimasy, žvýkání, tiky, mrkání, celkový neklid těla) a změny v oblasti vegetativní a emocionální (pocení se, pomočování, napětí...).
- **Patlavost** (dylalie) je nejčastěji se vyskytující poruchou řeči. Jde tady o poruchu výslovnosti hlásek. Lze ji považovat za nejrozšířenější poruchu řeči obecně. Pokud neumí dítě tvořit všechny hlásky, je vhodná porada s logopedem, zda se u dítěte jedná o přirozenou vývojovou odchylku, nebo zda je to již vada výslovnosti a je nezbytně nutná logopedická péče.²⁰ Zde jde většinou o vývojově podmíněnou poruchu, která sice vyžaduje péči logopeda, ale obvykle se časem srovná.

2.2. Opožděný vývoj řeči

Jaké bude první slovo dítěte? Kdy jej pronese? Toto jsou otázky, které si pokládá většina rodičů, ale ne všichni se dočkají v takovém časovém rozmezí, kdy můžeme říct, že se nejedná o opožděný vývoj řeči. Hranice tohoto rozmezí se často udává třetí rok věku dítěte. Ale již dosažením tohoto pro mnoho rodičů lehce zneklidňujícího věku dítěte je velmi důležité vyšetřit jiný vjem, úzce související s řečí, a to je sluch, zrak atd. Když si uvědomím, jaké obtíže má sluchově postižený člověk, máme zde jasnou rovnici. Při tomto vyšetření lékař nezjišťuje pouze jestli dítě dobře slyší, ale i jak reaguje na běžné slovní pokyny, podněty a výzvy. Po tomto stěžejním vyšetření následuje konzultace s logopedem. Pouze fundovaný logoped může zodpovědně poradit, jak se dítěti věnovat, popřípadě doporučit pomůcky (knihy, hračky...), které urychlují vývoj opožděné řeči. Samozřejmě zde hraje nedomyslitelnou roli jak individualita každého z dětí, tak i vrozené dispozice.

²⁰ KLENKOVÁ, Jiřina a Helena KOLBÁBKOVÁ. *Diagnostika předškoláka: správný vývoj řeči dítěte*. Brno: MC nakladatelství, 2003. ISBN 80-239-0082-X, s. 8

Avšak, i když přihlídneme k těmto limitům, tak v případě, že dítě ve třech letech nemluví a nejeví zájem o komunikaci, měla by se vyhledat odborná pomoc včas. Nemusí se jednat třeba jen o absenci řeči, ale často o její závažné poruchy. A poruch je nespočet s různým charakterem. A i když ve většině případů dojde v průběhu času ke zlepšení a následné ztrátě těchto poruch, je přesto důležitá i další spolupráce, alespoň preventivní s logopedem.

„Když dítě dobře slyší, reaguje na běžné slovní výzvy, a kromě toho, že málo mluví nebo ještě nemluví, se nijak neliší od vrstevníků, není třeba propadat panice.“²¹

Obecným pomezím věku, kdy dítě nemluví, tak můžeme označovat, jako tzv. prodloužené období nemluvnosti, jsou tři roky věku dítěte.²² Pokud dítě nemluví nebo mluví méně než jiné děti ve třech letech, může se zdát, že se jedná právě o opožděný vývoj řeči, který může souviset s nějakým komplexnějším postižením. Proto je důležité nic nezanedbat a hledat příčiny tohoto opoždění a zajistit odborná a lékařská vyšetření. Opoždění vývoje řeči může souviset s:

- **Sluchovou vadou** (nejčastěji s nedidiagnostikovanou nedoslýchavostí)
Porucha intelektu – míra narušení vývoje řeči souvisí se stupněm mentálního postižení.
- **Vady mluvních orgánů a orofaciální roštěpy**, jejichž příčina je zřejmá na první pohled.
- **Autismus** nebo jeho rysy, narušení vývoje jazyka a řeči je častým příznakem autismu.
- **Akustická dysgnozie** – neschopnost zapamatovat si slova a porozumění smyslu slova.

Vývoj jazyka a řeči ovlivňují **různé faktory**:

- **Prostředí**, tj. rodiče a jejich chování k dítěti, včetně mluvení na ně a kvality jejich řečového vzoru. Citová deprivace, která souvisí s omezením potřebné stimulace, poškozuje i vývoj jazyka a řeči.
- **Genetické předpoklady**.

²¹ KUTÁLKOVÁ, Dana. *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. Praha: Grada, 2005. Pro rodiče. ISBN 80-247-1026-9, s.55

²² Tamtéž.

- **Poškození**, k němuž došlo v perinatálním období, např. předčasné narození dítěte, které se projeví různými obtížemi, včetně problémů ve vývoji řeči. Stejnou etiologii má i dětská mozková obrna a s ní související narušení motoriky mluvidel.

Pokud se tento problém vyskytne, je na řadě, co se týče logopedického poradenství, rodičům doporučit vhodný postup pro další řečový vývoj jejich dítěte a případné zařazení do kolektivu dětí do MŠ. Rodiče by měli být pro své dítě správným mluvním vzorem a rozvíjet jej v několika rovinách, ať už v jemné a hrubé motorice, tak i ve všech oblastech smyslového vnímání a také rozvíjet spontánní řeč a komunikaci dítěte.

Prevence a profylaxe

- Pro předcházení opožděnému vývoji řeči platí všechna základní doporučení. A není rozumné čekat až do věku tří let na to, až dítě začne mluvit nebo ne. Je tu ta možnost, že by byly přehlédnuty výrazné okolnosti, které je třeba řešit, co nejdříve.
- Měli bychom u dítěte vyvolávat mluvní apetit, aby zde byla už jen snaha od dítěte o to, aby mluvilo.
- V první fázi vývoje řeči používat opakovaně stejná slova.
- Také chválit každý z prvních pokusů o řeč (např. slůvko „ham“).
- Doplnovat dítěti slovní zásobu nejen slovně, ale i pomocí třeba obrázků.
- Volit jednoduché věty.
- Především nepřeskakovat jednotlivé vývojové etapy, ale je možnost zkrátit je.
- Rozvíjet dítěte obratnost v oblasti jemné a hrubé motoriky, která souvisí velice úzce s rozvojem řečových předpokladů.
- A další preventivní postupy.²³

2.3. Narušené komunikační schopnosti

„Narušená komunikační schopnost dítěte způsobuje, že některá jazyková rovina jeho komunikačních projevů (případně několik jazykových rovin současně) nebo jeho chování působí rušivě při přenosu komunikačních záměrů na příjemce (recipienta).“²⁴ Narušená komunikační schopnost může být buď vrozená, ta se projevuje jako vada řeči, anebo získaná, a to se jedná už o poruchu řeči u dítěte.

²³ KUTÁLKOVÁ, Dana. *Logopedická prevence: průvodce vývojem dětské řeči*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2002. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-7178-667-5, s. 135

²⁴ LIPNICKÁ, Milena. *Logopedická prevence v mateřské škole*. Ilustroval Patricie KOUBSKÁ. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0381-0, s. 8

Již zmiňované vědní disciplíny logopedie je předmětem právě narušená komunikační schopnost. Může se jednat o přechodné nebo trvalé narušení, které projevuje buď jako získaná vada řeči, nebo vada vrozená. Některé děti mohou umět mluvit, a přesto nemusejí komunikovat, takové děti jsou třeba ty, u kterých se nachází vývojové duševní onemocnění, čímž je autismus. Toto narušení je v dnešní době problematikou mnoha dětí. Definovat či vysvětlit srozumitelně narušenou komunikační schopnost není vůbec snadné, zejména pak rozeznat, kdy se jedná o určení této normy narušení, a tak čerpám z několika pro mne pochopitelných publikací.

Jak uvádí Lechta pojem narušená komunikační schopnost se objeví, pokud jedna nebo více rovin souběžně jazykových projevů působí vzhledem ke komunikačnímu záměru jedince vzájemně ovlivněných.²⁵ „Narušená komunikační schopnost se může týkat verbální i neverbální, mluvení i grafické formy interindividuální komunikace, její expresivní i receptivní složky.“²⁶ Lidé s narušenou komunikační schopností si toto narušení nemusí vůbec uvědomovat. „Zatímco v tradiční logopedii byla často v popředí pozornosti zvuková stránka projevu (tj. výslovnost), moderní logopedická péče se zaměřuje na komunikační proces v celé jeho šířce i složitosti, včetně gramatické stránky, koverbálního chování, slovní zásoby atd.“²⁷

Hodnotíme-li, zda je, či není u určité osoby narušená komunikační schopnost, vždy zvážíme, v jakém jazykovém prostředí žije, jaké má hodnocená osoba vzdělání, je-li mluvním profesionálem (herec, učitel). Za narušení komunikační schopnosti také nelze považovat nesprávnou výslovnost, vynechávání nebo záměnu hlásek při výslovnosti v období, kdy se jedná o jev fyziologický – **fyziologická dyslalie**. Odborník posoudí, zda tento nedostatek je jevem fyziologickým, například na základě nevyzrálosti nervového systému, neobratnosti mluvních orgánů, a není-li způsoben například smyslovou poruchou, orgánovým postižením apod.

Klenková vychází tedy z toho, že řečový vývoj není vůbec jednoduchý proces, protože je ovlivňován celkovým vývojem dítěte, což je možné chápat jako třeba vrozené předpoklady pro řeč, vývoj sluchového a zrakového ústrojí, intelekt, nepoškození CNS, mluvních orgánů a také především i vlivem prostředí a výchovou.²⁸ Co se týče narušené

²⁵ LECHTA, Viktor. *Symptomatické poruchy řeči u dětí. Vyd. 3., dopl. a přeprac. Přeložil Jana KŘÍŽOVÁ. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-977-4, s. 51*

²⁶ *Tamtéž.*

²⁷ *Tamtéž.*

²⁸ *Tamtéž, s. 76*

komunikační schopnosti, tak tento název užíváme pro poruchy řeči a narušení komunikace chápeme v širším slova smyslu jako množství příčin, způsobující toto narušení. „Základním předpokladem pro komunikaci mluvenou řečí je dobré sluchové vnímání, správná funkce nervových drah a řečových center v mozku, motorika mluvidel v pořádku a dostatečná úroveň inteligence.“²⁹

Již, od závěru 20. století, se užívá uspořádání narušené komunikační schopnosti, které uvádí Lechta a dělí narušené komunikační schopnosti do deseti základních skupin:³⁰

- 1. Vývojová nemluvnost** (vývojová dysfázie, řadíme k poruchám centrálního charakteru, postihuje výslovnost, gramatickou strukturu i slovní zásobu. Je to schopnost nebo snížená schopnost verbálně komunikovat.). Jedná se o vrozenou poruchu.
- 2. Získaná orgánová nemluvnost** – afázie (je centrální porucha řeči, ke které dochází orgánovým poškozením či onemocněním CNS na základě lokálních poškození mozku – řeč již byla vyvinuta, ale došlo ke ztrátě schopnosti komunikovat.). Afázie se v raném dětském věku téměř nevyskytuje.
- 3. Získaná psychogenní nemluvnost** – mutismus (mutismus je narušení komunikačních schopností, kdy dochází ke ztrátě artikulované řeči na podkladě psychického traumatu – úlek, šok, stres, vyčerpání – efektivní mutismus je ztráta řeči, oněmění, útlum řeči, které je závazné na určitou situaci nebo osobu.
- 4. Narušení zvuku řeči** – rinolalie, palatolalie (rinolalie = huhňavost, je porucha zvuku řeči, je to změněná nosovost, jejíž příčinou může být zduřelá sliznice v dutině nosní a nosohltanové; palatolalie – dochází k poruše řeči na základě rozštěpu v obličejové oblasti – rozštěp patra je vrozený).
- 5. Narušení plynulosti řeči** – koktavost, breptavost (koktavost je jedna z nejtěžších a nejnápadnějších druhů narušené řeči. Příčiny nejsou dosud stanoveny. Breptavost je porucha tempa řeči, charakteristické je rychlé tempo a řeč je nesrozumitelná.).
- 6. Narušení člankování řeči** – dyslalie, dysartrie. Dyslalie – patlavost – je porucha artikulace, neschopnost používat jednotlivé hlásky nebo skupiny hlásek. Rozlišujeme dyslalii hláskovou, slabikovou nebo slovní. Je to nejčastější narušení komunikační schopnosti, setkáváme se s ní nejen u žáků všech typů škol, ale i u dospělých. Dysartrie je porucha procesu artikulace jako celku při organickém

²⁹ SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007. *Pedagogika (Grada)*. ISBN 978-80-247-1733-3, s. 86

³⁰ KLENKOVÁ, J. *Logopedie*. Havlíčkův Brod: Grada publishing, 2006, s. 63 - 183

poškození CNS. Dochází k ní poškozením mozku a mozkových drah v různých vývojových stádiích.

7. **Narušení grafické stránky řeči** – zde se jedná o dysgrafii.
8. **Symptomatické poruchy řeči** (narušení komunikační schopnosti provázejí jiné dominantní postižení, nemoc, poruchy. Mezi nejčastější patří narušená komunikační schopnost u dětí s DMO a narušená komunikační schopnost u jedinců mentálně retardovaných).
9. **Poruchy hlasu** (porucha hlasu je patologická změna hlasu. Dělíme je na organicky podmíněné – úrazy, nádory, polypy – funkční – přemáhání, nesprávné užívání hlasu; psychogenní – hlasové neurozy. Od raného dětství je třeba děti učit užívat hlas a snažit se dodržovat pravidla hlasové hygieny.).
10. **Kombinované vady a poruchy řeči.**

3. Školní zralost (přípravenost)

Školní zralost Matějček definuje jako „Schopnost (přípravenost, pohotovost) dítěte dostát nárokům školního vzdělávacího procesu, a to nárokům kladeným na jeho organismus (především na jeho nervový systém), nárokům intelektovým, citovým i společenským.“³¹

Školní připravenost „Je významná pro zvládnutí nároků spojených s rolí školáka. Zahrnuje souhrn předpokladů, které jsou důležité pro úspěšné zvládnutí všech nároků školy.“³²

Pokud má dítě zvládnout nástup do školy, mělo by dostáhnout socializační úroveň, čímž zvládnout přijatelným způsobem komunikace, brát běžné a přijatelné normy v chování a přijmout určité role v jeho životě. M. Vágnerová dělí školní připravenost na hodnotu a smysl školního vzdělávání a sociální připravenost.³³

³¹ MATĚJČEK, Z.; DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres. Praha : Galén 1994. 214 s. ISBN 80-85824-06-X, s. 94*

³² VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří. Praha: Portál, 2000. 528 s. ISBN 80-7178-308-0, s. 141*

³³ *Tamtéž, s. 143*

Sociální připravenost zde Vágnerová dělí na sociální připravenost na rozlišování různých rolí a chování, verbální komunikace a schopnost respektovat běžné normy chování, respektive i hodnotový systém.

- **Rozlišování různých rolí a chování** – dítě připravené na školu by mělo umět rozlišovat různé role a diferencovat chování s nimi spojené. Toto dítě také umí rozlišovat vhodné chování k dospělému, a také se podle toho pak k němu chovat.
- **Úroveň verbální komunikace** – zdali dítě rozumí sdělení učitele, lépe se pak orientuje v dané situaci a také tomu odpovídá jeho chování. Také dobré znalosti vyučujícího jazyka je podmínkou pro zvládnutí výuky.
- **Znalosti základních pravidel chování** – dítě musí znát a chovat se podle pravidel správného chování. Tyto normy správného chování jsou vštěpovány ze strany rodiny a prostředí, ve kterém dítě vyrůstá.³⁴

Školní zralost označuje dosažený stupeň ve vývoji dítěte před vstupem do základní školy. „Povinná školní docházka v ČR je stanovena počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku, pokud mu není povolen odklad. To znamená, oslaví-li dítě v daném roce šesté narozeniny nejpozději 31. srpna, pak mu od 1. září téhož roku začíná povinná školní docházka (pokud nemá odklad).“³⁵ Ke zjištění školní zralosti dítěte je několik desítek testů, které se zabírají oblasti inteligence, řečových schopností, jemné motoriky, lateralit u dětí atd. Školní zralost je psychology definována jako „způsobilost dítěte absolvovat školní vyučování.“³⁶

Informace a nové znalosti pro tuto podkapitolu jsem se rozhodla čerpat z publikace, která mi byla i doporučena paní učitelkou ze třídy v MŠ, kde probíhá mé pozorování do praktické části této práce. Jedná-li se o počátek školní docházky, tak je zřejmé, že jde o výjimečnou událost pro rodinu dítěte, ale především i pro dítě samotné.

Nástupem do školy je ukončení dosavadního vývoje a vstup do nové etapy, jak uvádí Bednářová a Šmardová.³⁷ Jsem zastáncem předškolní průpravy, ve které by dítě mělo být postupně a nenásilně nachystáno na následující fázi vzdělávání a následný vstup do základní školy. Také je řada odpůrců, kteří tento způsob kritizují a dávají přednost

³⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. 528 s. ISBN 80-7178-308-0, s. 144

³⁵ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším, odborném a jiném vzdělávání, §36

³⁶ Informatorium. Časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD. Praha: Portál, 2004, ročník XI, č. 2

³⁷ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a VLASTA ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. 2. vydání. Brno: Edika, 2015. *Moderní metodika pro rodiče a učitele*. ISBN 978-80-266-0793-9, s. 1

spontánnímu projevu dítěte a velkou váhu přisuzují především hře. Každý je unikátní a děti i stejného věku se od sebe liší buďto v poznávacích funkcích, fyzickém vývoji a celkové připravenosti, či zralosti pro zahájení školní docházky. „Ještě větší rozdíly mohou být mezi dětmi různého věku, které ve stejném termínu nastupují do školy a jsou zde také nezanedbatelné rozdíly v rodinném zázemí, v podmínkách dané školy, třídy.“³⁸

K posuzování školní zralosti je klíčový somatický vývoj, který souvisí se zdravotním stavem dítěte, úroveň kognitivních funkcí, práce schopnosti, které spočívají v návycích a pracovních předpokladech a zralost osobnosti, zda je dítě emocionálně – sociálně zralé.³⁹ Fyzickou zralost u dítěte zjišťuje a hodnotí pediatr při lékařských prohlídkách.⁴⁰

Ve fázi předškolního roku, před vstupem do první třídy, se klade důraz v první řadě na samostatné a pohotové vyjadřování na podporu logického myšlení, vyhledávání kontextu mezi poznatky, stručné charakteristiky jevů či předmětů.⁴¹

Důležitá je také úzká spolupráce nejen s rodiči, ale také s pedagogicko-psychologickou poradnou. Při výchově a vzdělávání žáků poskytuje pedagogicko-psychologická poradna služby pedagogicko-psychologického zaměření, kde jde zejména o poradenství a služby v tomto odvětví vývoje dítěte.⁴² Dětem s narušenou komunikační schopností jsou v tomto zařízení zjištěny předpoklady pro školní zralost a následnou školní docházku. Pokud dítě není zralé, je zde určena či doporučena následná reedukace. Toto zařízení se nespecializuje pouze na tuto problematiku, poskytují také konzultace pro pracovníky, kteří pracují s dětmi, mají specifické poruchy učení, také zajišťují prevenci šikany, drog a dětské kriminality apod.

³⁸ *Tamtéž.*

³⁹ *Tamtéž, s. 2*

⁴⁰ *BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. Školní zralost. Brno: Computers press, 2010, s. 15*

⁴¹ *KUTÁLKOVÁ, Dana. Vývoj dětské řeči krok za krokem. Praha: Grada, 2005. Pro rodiče. ISBN 80-247-1026-9, s 45*

⁴² *BYTEŠNÍKOVÁ, I. Rozvoj komunikačních kompetencí u dětí předškolního věku. Brno: MU PF, 2007, s. 23*

4. Cíl speciální třídy v MŠ pro děti s vadami řeči

Konkrétně tato speciální třída, do které jsem docházela, je vytvořena pro děti od 4,5 do 6 let, ovšem ve třídě se nachází i starší děti s OŠD.

Do této MŠ dojíždí jednou za měsíc logoped, spolupracující s učiteli a rodiči. Dle mého úsudku je výhodné. Důvodem je známé prostředí pro dítě a logopedická prevence může být účinnější než v klinickém či poradenském zařízení.

„Logopedická prevence zahrnuje lékařskou péči i vhodné výchovné přístupy v rodině a v mateřské škole. V rámci preventivního působení logopeda v mateřské škole jsou důležité logopedické poradenství a logopedická depistáž.“⁴³

Logopedické poradenství – je nabízeno rodičům nebo učitelům. Může se jednat o skupinové či individuální, v logopedické poradně nebo přímo v MŠ. Logoped v tomto případě dává rodičům i učitelům rady, jak u daného dítěte postupovat, aby byl jejich vývoj řeči co nejúčinnější.

Logopedická depistáž – v tomto případě logoped vyšetřuje řeč pětiletých až šestiletých dětí v MŠ, vyhledávající danou vadu či poruchu. S depistáží musí být rodiče nebo zákonní zástupci dítěte obeznámeni a musí souhlasit.⁴⁴

Výhody speciální třídy

- Individuální přístup k dítěti.
- Úzká spolupráce logopeda s učitelem.
- Úzká spolupráce logopeda a učitele s rodiči.
- Rozvíjení komunikačních schopností u dítěte.
- Terapie přímo v MŠ.
- Aktuální vysvětlení a doporučení zprávy a následné doporučení odborníky.
- Místnost (třída) uzpůsobená a vybavená o pomůcky, nábytek nebo pro děti s vadami řeči.
- Speciální terapeutické pomůcky.
- Edukační praxe a její efektivní postupy.
- Optimální rozvoj řečových schopností dítěte.

⁴³ LIPNICKÁ, Milena. *Logopedická prevence v mateřské škole. Ilustroval Patricie KOUBSKÁ. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0381-0, s. 11*

⁴⁴ *Tamtéž.*

Cíl speciální třídy

Cílem této speciální třídy je připravit děti na co nejméně problematický nástup do základní školy. Tento cíl je plněn na základě odborně řízeného procvičování řeči, hlásek slabik atd., obratnosti řeči, rozvoj komunikace, motoriky jemné i hrubé. Veškeré procvičování a rozvoj probíhá neustále formou her.

PRAKTICKÁ ČÁST

5. Realizace výzkumu

Rozhodla jsem se pro téma logopedické prevence, a právě proto jsem začala navštěvovat MŠ se speciální třídou pro děti s vadami, abych zde provedla svůj výzkum.

Tuto MŠ jsem si vybrala především kvůli tomu, že téma logopedické prevence mě zajímalo už na střední škole, kde jsem v rámci souvislé pedagogické praxe docházela do této třídy a viděla jsem neuvěřitelné pokroky, které děti trpící poruchou řeči dosáhly za poměrně krátkou dobu.

Po dohodě s paní ředitelkou MŠ, která je i zároveň jednou ze dvou učitelek v této speciální třídě, jsem si na doporučení vybrala dva chlapce z této třídy. Oba chlapci měli narušený vývoj řeči. U jednoho se pravděpodobně jednalo o vývojovou dyslálii. Vlastně i celý průběh jejich vývoje je o něco odlišný od ostatních dětí ve třídě.

5.1. Metodika výzkumu

Pro splnění cíle a hypotéz v mé bakalářské práci jsem se rozhodla použít dotazník pro učitelku speciální třídy, která zná oba chlapce (viz kazuistiky). Dále jsem použila metodu pozorování podle stanovených kritérií (dejte do přílohy), které jsem prováděla po dobu čtyř měsíců. Předpokládala jsem, že nejvíce informací mi poskytne právě dlouhodobé pozorování a docházení do MŠ.

5.2. Cíl výzkumu

Jakým způsobem je ovlivněný vývoj řeči a školní připravenost u dvou vybraných jedinců a jaké jsou zvolené postupy k jejich nápravě řeči v MŠ se speciální třídou pro děti s vadami řeči, vzhledem k jejich poruše řeči? Vypracování kazuistiky vybraných dětí, vyvozených z dlouhodobého systematického pozorování a poznávání obou chlapců.

5.3. Hypotézy výzkumu

Pro svůj výzkum jsem si stanovila dvě výzkumné otázky:

1. Bude se hodnocení vývojové úrovně dítěte vyplývající z pozorování a z hodnocení učitelkou shodovat? Do jaké míry?
2. Jaký má zařazení do speciální třídy pro děti s vadou řeči vliv na jejich další rozvoj?

5.4. Charakteristika speciální třídy MŠ

Průběh dne ve speciální třídě pro děti s vadami řeči

Třída je součástí státní mateřské školy, pracují zde kvalifikované učitelky, které spolupracují s logopedkou, dojíždějící do této třídy jednou měsíčně.

Po ranním příchodu do MŠ je dítěti vždy v podobě motivace zadán a vysvětlený úkol na rozvoj jemné motoriky, předčtenářskou gramotnost, předmatematické představy atd. Úkolů je několik variant, takže nemají děti vedle sebe totéž, aby každý pracoval samostatně.

Po vypracování úkolu nastává volná hra, až do ranního komunitního kruhu. Mezi tím si však paní učitelky braly jednotlivě děti k logopedickému zrcadlu a prováděly s nimi logopedická cvičení. V této třídě je jako v jediné z celé MŠ trampolína, kolem které se děti posadí a na vyzvání paní učitelky ve dvojicích. Nejprve se děti vždy rozskakují, poté trénují skoky změřené na nohy a na zadní část. Následoval běh na trampolíně dokola, lezení po čtyřech, plazení a válení sudů. Dojde vždy k prostřídání všech dětí. S vývojem řeči úzce souvisí rozvoj také jemné a hrubé motoriky, na který je v této speciální třídě kladen opravdu velký důraz, což mi paní učitelky při rozhovorech několikrát zdůrazňovaly.

Podle času buď před, nebo po komunitním kruhu paní učitelky hrály na klavír a děti zpívaly jim známé písničky, procvičovaly rytmus, hrály na Orffovy nástroje.

Následovala hygiena a svačina, při níž byly děti samostatné při sebeobsluze. Najezené děti si vzaly koberečky (prvky z Montessory vzdělávání), na kterých si hrály s vybranými hračkami.

Po těchto činnostech se děti odebraly do šatny a chystaly se na vycházku, kde probíhaly činnosti také na rozvoj hrubé motoriky dle aktuálního počasí. Po návratu z venku byla opět na řadě hygiena, oběd, odchody některých dětí či odpočinek.

Po odpočinku se odehrávala opětovná volná hra nebo činnosti u stolečků a navazovaly odchody dětí domů, při nichž si děti odnášejí své desky s úkoly na doma. Jedná se o logopedická cvičení na doma.

6. Kazuistiky dětí

6.1. Kazuistika č. 1

Jméno: Pavel

Datum narození: Leden 2012

Pohlaví: Chlapec

6.1.1. Rodinná anamnéza

Rodina je úplná. Pavel je jedináček. Matka je úzkostná a Pavla neustále opečovává, což je také nejspíše důvod jeho nástupu do MŠ ve čtyřech letech dítěte.

6.1.2. Osobní anamnéza

Pavel nastoupil do logopedické třídy z domova ve věku čtyř let jako naprosto nesamostatné dítě, které nezvládalo ani základní sebeobslužné činnosti. Důvodem jeho nesamostatnosti byl pravděpodobně postoj matky, která o něj přehnaně až úzkostlivě pečuje. Problémy se projevovaly ve všech oblastech, navíc zde byla silná fixace na matku (např. bál se zvuku kytary a klavíru). V průběhu docházky udělal veliké pokroky v oblasti výslovnosti, které se stále zlepšují, také v hrubé i jemné motorice i ve všech dalších oblastech. Neustále převládá jeho nevyzrálost v oblasti rozumové i sociální. Je velmi hravý, v oblasti přípravy na školu nevyzrálý, což je i důvodem OŠD na další rok. Vyjadřování je samostatné, obratné, slovní zásoba se rozvinula a odpovídá věku. Motorika mluvidel se výrazně zlepšila, všechny hlásky kromě „Ř“ byly vyvozeny a v běžné řeči fixovány, nutné je ještě lehce se zaměřit na hlásky „L a R“.

Zrakové vnímání je stále nevyzrálé, nadále pokračuje stupňování obtížnosti, upozorňování na rozdíly, vyhledávání detailů na obrázcích atd. Sluchové vnímání je též neúplně vyzrálé. V této oblasti je velký deficit, nutné rozvíjet po všech stránkách, hlavně sluchovou diferencii zvukově podobných hlásek, ale i percepce, analýzu, syntézu aj.

Pavel je pohybově málo zdatný, spíše pohodlný. Aktivní pohyb nevyhledává, koordinaci pohybů nutno nadále trénovat. Dále jsou zde i problémy s rovnováhou na balančních pomůckách. V průběhu docházky i mé přítomnosti udělal Pavel veliké pokroky, zejména v přirozených cvicích. Matka kvůli přehnané úzkostné péči dítěti bránila dlouhodobě v samostatném pohybu, do školky jej vozila ve čtyřech letech v kočárku.

Jemná motorika byla výrazně oslabena, ovšem v průběhu docházky do MŠ Pavel dosáhl pokroku i v této oblasti, především v manipulaci s nůžkami, papírem, lepidlem a dalším výtvarným materiálem. V oblasti grafomotoriky přetrvává stále výrazné oslabení, kresba opožděna přibližně o dva roky. Pavel je levák.

Rozumové schopnosti jsou podprůměrné, chlapec je méně soustředěný, pouze na krátkou chvíli. Informace jsem čerpala také z Pavlových materiálů. Je málo odolný vůči rušivým vlivům, koncentrace pozornosti kolísavá, spíše je nízká. Chlapec je nesamostatný, nejistý, spoléhá na pomoc kamaráda, učitelky a není schopný převzít zodpovědnost za svěřené úkoly. Plní pouze činnosti, které ho baví, zadání úkolu většinou nerozumí. Zde je velice nutná ukázka a opakované instrukce, bez vedení není schopen pracovat a neví, jak začít úkol. Nutný je individuální přístup, motivace a také pochvala.

Dodržování pravidel ve třídě mu občas dělá problémy. Při kolektivní hře nedokáže prosadit své požadavky, spíše se podřídí. V oblasti socializace Pavel dosáhl sice jistého pokroku, ale stále působí nejistě, nedokáže si vždy prosadit svůj názor v různých situacích a reagovat na danou situaci.

V sebeobsluze došlo ke zlepšení, je samostatnější, rychlejší, chápe postupy při oblékání, což dlouhodobě nechápal předtím, než nastoupil do MŠ. V osobních věcech jen těžko dodržuje pořádek, neorientuje se, zlepšil se v oblasti dodržování hygienických návyků.

Spolupráce s rodinou je obtížná. Matka vše vždy slíbí, ale neustále se vymlouvá, proč nešel daný úkol splnit či problém vyřešit, je nedůsledná ve svém jednání, v dobré vůli se snaží dítěti vše ulehčit a nechce pochopit, že tímto situaci jen zhoršuje.

Konzultace s logopedkou navštěvoval Pavel pravidelně, ale jeho matka vždy přicházela s nejistotou, která se odrazila i na dítěti. Pavel stále vyžaduje komunikaci, ať už s vrstevníky, učitelky, nebo personálem MŠ. Komunikuje ve větách. Neverbální komunikace z jeho strany je výstižná.

V oblasti komunikace se každý den ve speciální třídě procvičuje řeč v podobě individuálních i kolektivních logopedických cvičení. S tímto rozvojem úzce souvisí a je také několikrát denně formou hry zařazený rozvoj jemné a hrubé komunikace.

6.1.3. Hra dítěte

Po dobu mého pozorování si Pavel hrál vždy ve skupince třech až čtyř chlapců, a to povětšinou s dřevěnou kolejnicí s vlaky nebo stavěli silnici pro auta či přístřešky z kostek pro zvířátka. Šlo pouze o mechanickou hru, takže chápání pravidel nebylo v tomto případě nutné, ale šlo především o spolupráci a umět se domluvit se svými vrstevníky, což se Pavlovi vždy dařilo.

Při kolektivní hře Pavel neměl téměř nikdy problém pochopit, co má dělat. Na jakoukoli hru se soustředil a vydržel u jedné činnosti a nemusel hru neustále měnit.

6.1.4. Chování dítěte

Pavel je ve třídě spíše aktivní, ovšem nejedná se o hyperaktivitu. Zcela nechápe pokyny učitelky, následně po vysvětlení je akceptuje a také se podle nich chová.

6.1.5. Individuální záznamy o rozvoji a učení dítěte

- **Oblast biologická**

Pavel při nástupu do MŠ zvládal s vynaložením maximálního úsilí zachovávat správné držení těla, správné dýchání, koordinované pohyby, házení a chytání míče, užívání různého náčiní, nápodobu pohybu podle vzoru, zacházení a manipulace s tužkou, barvami, nůžkami, papírem. Dnes přetrvávají dočasné problémy. Také se závažnějšími obtížemi Pavel zvládal používat běžné předměty, hračky a pomůcky odpovídajícím způsobem, těžko zvládal stolování, oblékání se, obouvání, nedovedl se pořádně postarat o sebe a své věci, udržovat pořádek, pojmenovávat části těla i některé vnitřní orgány a nechoval se nijak zvláště opatrně a bezpečně. Tyto činnosti již dnes zvládá spolehlivě.

- **Oblast psychologická**

- **Jazyk a řeč** – Pavel bez problémů dokáže pojmenovat většinu věcí a dějů v okolí. Spolehlivě zvládá gramaticky správně mluvit, vést rozhovor, ptát se, slovně reagovat, také v pořádku reprodukuje písničky a říkanky a pozná napsané své jméno. Nicméně problémy přetrvávají nejen ve správné výslovnosti a jasné a zřetelné řeči, ale také je problém dosud v zachycení myšlenky příběhu a zopakováním jí ve správných větách. Občasné problémy, vyskytující se v pochopení slovního vtipu a humoru. Rozlišování začáteční a koncové slabiky a hlásky mu často činí problémy i v současné době. A nejen to, ještě bezpečně

nezvládne sledovat očima předmět zleva doprava a poznat některá písmena či číslice. Při nástupu do MŠ měl Pavel s těmi to činnostmi vážnější problémy, dnes se potíže vyskytují jen občasně.

- **Poznávací schopnosti a funkce, představitivost a fantazie, myšlenkové operace** - Řádně se dovede soustředit na činnost, udržet pozornost, postřehne, co je nové či změněné, zná a rozliší barvy (černá, bílá, červená, zelená, modrá, žlutá, hnědá, oranžová, růžová, šedá atd.), dokáže rozlišit zvuky a tóny, chápat podstatné znaky a vlastnosti předmětů, jejich podobu nebo rozdíl, učit se nazpaměť krátké texty, úmyslně si zapamatovat a vybavovat, odlišuje hru od systematické práce. V neposlední řadě zazpívá písně, zachází s jednoduchými hudebními nástroji a pohybuje se rytmicky podle hudby.

Pouze s příležitostnými obtížemi Pavel diferencuje tvary a další vlastnosti předmětů zrakem i hmatem. Potíže mu také činí být tvořivý a nápaditý, vyjadřovat se prostřednictvím nejrůznějších tvořivých činností, chápat význam piktogramů a jiných obrázkových značek, dělit základní geometrické tvary, ale také uvažovat a přemýšlet, kreslit s určitým záměrem, porovnávat, uspořádávat a třídit předměty podle určitého pravidla (poznat více, stejně, méně, první, poslední atd.). Při vstupu do MŠ Pavel nezvládal nebo s vážnějšími obtížemi se orientoval v elementárním počtu do rozsahu první desítky, chápal prostorové pojmy (ted', dnes, včera, ráno, večer, jaro, léto, podzim, rok apod.), dnes provede jen s občasnými překážkami. Ještě přetrvávají menší obtíže, v oblasti kreslení, používání barev, modelování, konstruování, tvoření z papíru a vyrábění z různých materiálů.

- **Sebepojetí** – Pavel není úplně samostatný, nedokáže si stát pevně za svým názorem, správně a sám se rozhodnout, zopakovat činnosti či hru. Na druhou stranu umí souhlasit a odmítnout, ovládat se, uvědomovat si své slabé i silné stránky.
- **City a vůle** – Vyrovnává se s neúspěchem, vyvinout volní úsilí, soustředit se na činnost a její dokončení, respektovat daná pravidla v běžném chování i při hrách, projevit radost, soucit, náklonnost a projevit nadšení.
- **Oblast mezilidských vztahů**

Tato oblast je snad ze všech zmiňovaných na nejvyšší úrovni. Při nástupu do MŠ Pavel nezvládal ani jednu z níže uvedených dovedností. Dnes už s přehledem dokáže přirozeně komunikovat s učitelkou i druhým dítětem, je ohleduplný, respektuje druhé dítě a neprosazuje se na jeho úkor. Bez potíží společně pracuje, společně si hraje, dělí se

o hračky, pomůcky, vyjednává a problémy řeší dohodou, neposmívá se druhému, druhému neubližuje, brání se ubližování a ponižování od druhého dítěte a brání se proti tomu.

6.1.6. Dotazník – hodnocení vývojové úrovně

Pavlova učitelka vyplnila dotazník, který se týká obou chlapců. Dotazník obsahuje deset otázek s výběrem odpovědí a), b), c), kromě poslední dodatečné otázky. Pod otázkou je napsána odpověď od paní učitelky. Dotazník jsem doplnila vlastními poznatky ke každé otázce.

1. Jaká je úroveň řeči tohoto dítěte?

Odpověď od paní učitelky – Pavlova úroveň řeči je průměrná.

Vlastní pozorování – V logopedické třídě byla jedinečná možnost porovnávat s ostatními dětmi. Pavlova řeč je srozumitelná, slovní zásoba přiměřená. Vyjadřování je obratné, nejspíše v samostatnosti a plynulost mluvy není narušená. Jeho řečová úroveň odpovídá průměrnosti třídy.

Pavlovi byla zjištěna vývojová dyslálie. Dyslálie je „patologická forma výslovnosti některých hlásek, resp. jejich nahrazování jinými hláskami (paralálie) nebo vynechávání hlásek (mogilálie); jednotlivé typy dyslálie se označují podle písmen řecké abecedy (např. signatismus – patologická výslovnost sykavek, rotacismus – patologická výslovnost „R“ atd.).“⁴⁵

2. Jaká je výslovnost tohoto dítěte?

Odpověď od paní učitelky – Některé hlásky ještě neumí správně vyslovit.

Vlastní pozorování – Výslovnost je celkem v normě, jen hlásky „Č, Š a Ž“ vyslovuje dost ostře a „Z“ je neznělé. Výslovnost hlásky „Ř“ ještě není zcela v pořádku. Často si uvědomoval špatnou výslovnost a snažil se sám od sebe opravit.

3. Jaká je manuální zručnost tohoto dítěte?

Odpověď od paní učitelky – Pavel je méně šikovný, občas mu nejdou i běžné úkony.

⁴⁵ SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007. *Pedagogika (Grada)*. ISBN 978-80-247-1733-3, s. 89.

Vlastní pozorování – Několikrát jsem si všimla, že když Pavlovi něco nešlo (jednalo se např. o zapínání zipu u bundy), začal být opravdu nervózní a šel za mnou nebo za paní učitelkou pro pomoc. Byla jsem informována, že v prvních týdnech v MŠ si nebyl schopen obléknout sám ani čepici. Tento problém je důvodem již zmiňované přehnané matčině starosti a opatrnosti.

4. *Má toto dítě vyhraněnou laterálnítu?*

Odpověď od paní učitelky – Pavel je levák.

Vlastní pozorování – Pavel má laterálnítu opravdu vyhraněnou a ruce při držení tužky či lžice nestřídal.

5. *Jaká je úroveň uvažování tohoto dítěte?*

Odpověď od paní učitelky – Pavel má potíže s pochopením řešení běžných úkolů.

Vlastní pozorování – Pavel často nechápal při prvním vysvětlení činnosti pravidla, například u zadání úkolu byl nesamostatný a velice důležitý byl individuální přístup ze strany učitelky.

6. *Jak toto dítě kreslí?*

Odpověď od paní učitelky – Pavel nevyniká v kreslení.

Vlastní pozorování – Z kresby postavy (viz kapitola 6.1.7) je vidět, že Pavlova kresba není ještě zcela v pořádku. V oblasti kresby je nevyzrálý a projevuje se zde také jeho školní nezralost.

7. *Jak se toto dítě dokáže soustředit na běžnou činnost?*

Odpověď od paní učitelky – Pavel se soustředí jen někdy, případně kratší dobu.

Vlastní pozorování – Při komunitním kruhu na koberci, kde mluvil vždy jen jeden, se Pavel dokázal soustředit. Udržel pozornost, pokud na něho přišla řada, v kratší době.

8. *Jak toto dítě dokáže navazovat kontakt s ostatními dětmi?*

Odpověď od paní učitelky – Kontakt s dětmi navazuje na průměrné úrovni.

Vlastní pozorování – Při příchodu do třídy většinou navázal kontakt až po výzvě jiného dítěte. Při hře si hrál v kolektivu, ale nikdy jsem nezpozorovala, že by se přidal ke skupině z vlastní iniciativy tak, že by se zeptal, zda si s nimi může hrát.

9. Jaké je chování tohoto dítěte?

Odpověď od paní učitelky – Pavel má občasné výkyvy v chování.

Vlastní pozorování – Nejvíce mě překvapilo jeho chování, když měl plnit úkol a vůbec nevěděl, jak má začít. Začal být dost nervózní, roztěkaný a snažil se na sobě nedávat nic znát, i když na papíře nic neměl a pořád pokukoval po třídě a zejména po mně a paní učitelce. Následně jsme mu pomohly, navedly ho, jak s úkolem začít a uklidnil se.

Z rozhovoru s paní učitelkou jsem se dozvěděla, že při společné pracovní činnosti skládání papíru do daného tvaru opět netušil, jak začít a z toho pocitu se začal udeřovat do hrudi a špatně se mu dýchalo. Tento problém může být následkem přehnané starosti ze strany matky, jelikož veškeré činnosti dělala doposud za něho.

10. Dokáže si hrát s ostatními dětmi?

Odpověď od paní učitelky – Ano, ale většinou to chlapec zvládá.

Vlastní pozorování – Pavel si dokázal bez větších problémů hrát s ostatními dětmi, ale snadno se nechal stáhnout někým, kdo hru narušoval a pokračoval v nabourávání hry s druhým. Ovšem po napomenutí paní učitelky si to uvědomil ihned, ve hře poté pokračoval bez problémů nebo si vybral jinou činnost.

11. Má toto dítě jiné vývojové problémy nebo nápaditosti v chování?

Odpověď od paní učitelky – Matka dítě stále opečovává a nedovoluje mu osamostatnit se, aby zvládl dovednosti, které jsou v tomto věku obvyklé. Dítě dlouhodobě působilo jako dyspraktik. Problémy mu dělá řešení běžných situací a stejně tak i sebeobslužné činnosti, chlapec je stále nesamostatný.

Vlastní pozorování – V oblasti oblékání a sebeobsluhy bylo u Pavla vidět zlepšení, ale v běžných činnostech, např. u oblékání jsem mu byla několikrát nápomocna. Pavel je opravdu stále nesamostatný.

6.1.7. Rozbor kresby postavy

Diagnostika kresby u Pavla z ledna 2017

Tato postava byla nakreslena v období Pavlova nástupu do MŠ, v roce 2017 (viz obr. 1). Pavel z počátku nevěděl, co se po něm chce, když mu bylo uloženo zadání nakreslit postavu. Postava má být muž. Nejsou zde správné proporce postavy, moc velká hlava, oproti tělu, které je znázorněno pouze čarou. Barvy zde Pavel vůbec nevyužil. Postava je umístěna doprostřed kreslicí plochy. Na tomto obrázku chybí dolní i horní končetiny. Na obličeji jsou oči, pusa i nos. Tato kresba rozhodně neodpovídá věku čtyř let a jedenácti měsíců starého dítěte.

Obr. 1 – Kresba postavy od Pavla, leden 2017

Zdroj: Vlastní

Diagnostika kresby u Pavla z února 2019

Postava z obrázku č. 2 je nakreslena po ukončení mého pozorování chlapce. Zde již Pavel začal kreslit ihned po zadání. Je vidět určitý pokrok v proporcích těla. Už jen to, že postava má tělo, horní i dolní končetiny. Kresba ale nedopovídá předškolnímu dítěti ve věku sedmi let. Kresba postavy obsahuje oči, uši, nos, ústa, náznak krku. Dolní končetiny jsou proporčně malé. Na horních i dolních končetinách se nacházejí prsty. Ovšem počet prstů neodpovídá skutečnosti. Celá kresba je červenou barvou, jen oči, nos a uši jsou žluté. Když jsem se Pavla zeptala, proč je obrázek postava červená, odpověděl mi, že má červenou barvu rád.

Obr. 2 – Kresba postavy od Pavla, březen 2019

Zdroj: Vlastní

6.1.8. Shrnutí a návrhy pro práci s tímto dítětem

Pavel je téměř samostatný, v kolektivu oblíbený. Neshody s ostatními dětmi se snaží řešit sám, ale vždy je u něho patrná nejistota. Přetrvávají stále potíže v oblasti vizuomotoriky – napodobování grafických tvarů. Při plnění úkolů lépe chápe pokyny a dokáže se soustředit úkol rychleji dokončit. Podle rozhovorů s paní učitelkami se zlepšuje ve zrakové i sluchové oblasti. Co se týče oblasti řeči, tak je u Pavla důležitý ještě nácvik hlásky „Ř“. Pavel mluví gramaticky správně, jen má potíže při souvislém vyprávění – např. pohádky.

Bylo by vhodné zaměřit se na oblast motoriky a grafomotoriky, motivovat dítě k pohybovým aktivitám, koordinačním pohybům, cvičením rovnováhy a spojit pohyb s hudbou. Zaměřit se hlavně na uvolnění ruky, grafomotorické cviky, vážně i vizuomotorická koordinace, a proto kreslit společně po krocích, nechat Pavla vykreslovat, dokreslovat, až postupně kreslit samostatně, popř. absolvovat kurz grafomotoriky.

V oblasti myšlení, paměti a pozornosti je na místě dále rozvíjet Pavla dle jeho potenciálních možností ve spolupráci s matkou, soustředit se na rozvoj pracovních návyků potřebných pro budoucí školní práci.

Sociální dovednosti je třeba nadále posilovat, osamostatnit ho v rozhodování a vše konzultovat s matkou, která by se měla přiklonit k jednotnému přístupu a spolupráci v nejdůležitějších úkolech. Zvyšování psychické otužilosti je u Pavla také nutností. Je třeba odbourávat jeho psychickou závislost na dospělém, podporovat jeho samostatnost v sociálních situacích a v situaci úkolové. Musí se naučit pracovat podle instrukcí, dokončit úkol bez neustálé dopomoci a pobízení, je třeba správně dávkovat podporu a důslednost při vedení dítěte. Nezbytností je stálá spolupráce s matkou v jednotném působení na Pavla.

V práci s dítětem se prolínaly veškeré metody stanovené v IVP, tyto metody odpovídaly speciálním vzdělávacím potřebám dítěte, nejvíce přínosné se jevílo rozfázování jednotlivých kroků úkolů, individuální přístup, všechny metody byly efektivní a měly pozitivní dopad na rozvoj dítěte. Také organizace výuky stanovaná IVP byla vyhovující a pro dítě přínosná. Způsob ovládání úkolů, pomůcky a učební materiály odpovídaly speciálním vzdělávacím potřebám dítěte, využívali se pomůcky a didaktický materiál v rámci logopedické třídy.

Nadále je nutná vytrvalá spolupráce s matkou, každodenní pohovory, pravidelné konzultace, jednotné působení na dítě, práce s matkou nabývá stejné důležitosti jako práce s dítětem.

V logopedické třídě MŠ pod odborným vedením posilovat sluchovou percepci (porovnávání dvojic zvukově podobných hláse atd.). Postupně se věnovat nácviku správné výslovnosti hlásek a jejich fixaci v běžné řeči. Věnovat se rozvoji slovní zásoby a komunikačních dovedností obecně.

6.2. Kazuistika č. 2

Jméno: Jan

Datum narození: Červenec 2013

Pohlaví: Chlapec

6.2.1. Rodinná anamnéza

Jan je jedináček. Byl přijat do logopedické třídy až ve čtyřech letech kvůli zdravotním potížím, které ho provázely. On i matka těžce nesli odloučení a nové změny spojené s nástupem do MŠ.

6.2.2. Osobní anamnéza

Jan je chlapec se speciálními vzdělávacími potřebami a trpí závažnou řečovou vadou. Má výrazně opožděný vývoj řeči, verbální projev nahrazuje gesty a mimikou. Jan nastoupil do speciální logopedické třídy ve čtyřech letech. Adaptace probíhala delší dobu. Počátkem druhého pololetí si Jan zvykl a rád docházel mezi děti, kolektiv ho přijal velmi pozitivně. Jan nastoupil jako úplně nemluvící dítě, dle sdělení matky do dvou let komunikoval, poté přestal. Matka vše dává do souvislosti s očkováním chlapce. Dítě nebylo nikdy vyšetřeno, ani nebylo dětskou lékařkou odesláno k dalšímu diagnostikování. Vyšetření na ORL, foniatrii, neurologii zatím neproběhlo. Chlapec odchází domů po obědě, zatím ve školce nespál, neúčastnil se žádných aktivit z důvodu přehnané péče a obav ze strany rodičů.

Jedná-li se o oblast řeči, tak se podařilo vyvodit jen několik zvuků, nedaří se zapojení hlasu, jen výjimečně. Postupem času Jan zvládl rytmiizaci slov. Při manipulaci s obrázky v MŠ rozšířil pasivní slovní zásobu hlasu. Zrakové vnímání se u něj celkem dobře rozvíjí v zadaných úkolech. Sluchové vnímání je bez obtíží. Rodiče nedocházeli pravidelně na konzultace s logopedkou, z důvodu častého onemocnění dítěte.

Spolupráce s rodinou byla mnohdy zdlouhavá, náročná na vysvětlování, na přesvědčení matky o správnosti nových výchovných postupů. Časem rodina získala důvěru díky kladným výsledkům, které byly na Janovi znatelné. Spolupráce se nyní vyvíjí dobrým směrem.

V oblasti motoriky a grafomotoriky je chlapec strnulý, neuvolněný, pohybové aktivity nevyhledává, nerad vykonává cvičení dle instrukcí, natož spontánně.

Doposud od nástupu do MŠ není zaznamenán výrazný pokrok v hrubé motorice. Hrubá motorika je oslabená – při dráze z kostek na koordinaci a držení rovnováhy Jan nezvládl rovnováhu udržet, povedlo se mu to pouze s dopomocí, ale i přesto měl úsměv na rtech.

Jemná motorika byla též mírně omezena, ale Jan dosáhl v této oblasti znatelného pokroku. Grafomotorika nabrala velkého pokroku, protože chlapec po nástupu pouze čáral, neuměl držet tužku. Nyní je schopen vybarvovat, provádět uvolňovací cviky atd. Chlapec je pravák. Lateralita je vyhraněná.

Rozumové schopnosti, rozvoj paměti a pozornosti, soustředěnost jsou průměrné. Jan dokáže být soustředěný pouze na krátkou chvíli, snadno se unaví, bývá málo odolný vůči rušivým vlivům. Koncentrace pozornosti je u něho kolísavá, spíše nízká. Rozumové řeči jsou průměrné, nelze přesně zhodnotit díky absenci řeči, zadání úkolu chápe, je schopen s dopomocí úkol dokončit, nutný je individuální přístup.

Jan je schopen bez větších problémů dodržovat pravidla ve třídě, dovede se přizpůsobit, spolupráce s kolektivem je z jeho strany pasivní. Jan nevyžaduje žádné dítě ke hře, je samotářský, ale v kolektivu oblíbený. Postupně navazuje pomocí neverbální komunikace kontakty s dětmi. V socializaci dosahuje velkých pokroků. Dobře se vyvíjí i jeho osamostatňování, dokáže se odloučit od matky na delší dobu bez projevů pláče.

Vezmu-li sebeobsluhu, tak Jan dosahuje velkého pokroku, zpočátku nebyl schopen ani vykonávat téměř žádnou sebeobslužnou činnost, nejedl příborem, neoblékal se, měl problémy s hygienou, úklidem hraček apod. Nyní je víceméně samostatný ve všech činnostech. Nutná je také spolupráce s rodinou, která po dohodě také vedla dítě k samostatnosti.

Jan dochází od podzimu na hipoterapii spojenou s logopedií, což se zdá být účinné pro jeho zdravotní komplikace.

6.2.3. Hra dítěte

Jak už jsem již zmiňovala, Jan si hraje převážně sám a ostatní děti ke hře nevyhledává a nevyžaduje, když se k němu někdo přidá, nevádí mu to. Nejčastěji si hrával

s dřevěným vláčkem, kterému stavěl koleje. Šlo tedy pouze o mechanickou hru, kde nebylo potřeba chápat pravidla. U této hry vydrží převážně celou dobu, dokud není ukončena paní učitelkou, která upozorňuje na úklid a následující aktivitu. Většinou si hraje podle svého a nebere ohledy na ostatní. V případě hry s pravidly po chvíli rozumí pravidlům a ty také bez problémů dodržuje.

6.2.4. Chování dítěte

Jan se ve třídě chová nevýrazně a je spíše pomalejší. Na pokyny učitelky reaguje, akceptuje je a také se podle nich vždy chová.

6.2.5. Individuální záznamy o rozvoji a učení dítěte

- **Oblast biologická**

V dané oblasti u Jana stále přetrvávají větší problémy v zachování správného držení těla, správného dýchání, pohybování a koordinace, také v házení a chytání míče a užívání různého náčiní. Problémy mu dělá také používání běžných předmětů, hraček, pomůcek odpovídajících způsobem, stolování, oblékání se, obouvání, ve starání se o sobě a své věci, v údržbě pořádku, pojmenovávání částí těla i některých vnitřních orgánů. V chování se opatrně a bezpečně dosud stále trvají problémy. Pohyb podle vzoru zvládá s vynaložením maximálního úsilí, to samé tak zacházení s tužkou, papírem či nůžkami.

- **Oblast psychologická**

- **Jazyk a řeč** – Z příčiny Janova těžce opožděného vývoje řeči je zřejmé, že dosud má vážnější potíže s pojmenováním většiny věcí a děje v okolí, správnou výslovností, mluvit jasně a zřetelně a gramaticky správně. Nezvládá také zachycení příběhu a zopakování ho ve správných větách, vést rozhovor, ptát se, slovně reagovat, reprodukovat písničky a říkanky, chápat slovní vtip a humor, rozlišovat začáteční a koncové slabiky a hlásky. Problémy mu také dělá sledovat předměty očima zleva doprava, poznat některá písmena, číslice a poznat napsané své jméno.
- **Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace** – Jan se dokáže soustředit na činnost, udržet pozornost, postřeh, rozlišit a znát barvy, ovšem musí těmto schopnostem poskytnout obrovské úsilí. Na této úrovni Jan chápe podstatné znaky a vlastnosti předmětů, jejich podobu či rozdíl, porovnává, uspořádává a třídí předměty podle určitého

pravidla (pozná více, stejně, méně, první, poslední apod.), postupuje podle instrukcí a pokynů, kreslí, používá barvy, modeluje, konstruuje, tvoří z papíru, a vyrábí z jiných různých materiálů a přírodnin. Od jeho nástupu do MŠ (před jedním rokem) ještě nedokázal rozlišit tvary a další vlastnosti předmětů pomocí zraku a hmatu, rozlišit zvuky a tóny, vyjádřit své představy, uplatnit vlastní fantazii, být tvořivý a nápaditý, vyjádřit se prostřednictvím nejrůznějších tvořivých činností, nechápe význam piktogramů a jiných obrázkových značek. Nedovede dělat rozdíl v základních geometrických tvarech. Nedovede správně uvažovat a přemýšlet, kreslit určitým směrem, orientovat se v elementárním počtu do rozsahu první desítky. Jan bohužel nedovede pochopit prostorové (vlevo, vpravo, dole, mezi, pod) ani elementární časové (teď, dnes, zítra, včera, zima, léto, rok atd.) pojmy, dále se také nenaučí nazpaměť krátké texty, ani si je nedokáže úmyslně pamatovat a vybavovat. Ještě neodlišuje hru od systematické práce. Nezpívá písně, ale umí zacházet s jednoduchými hudebními nástroji, pohybuje se, ovšem ne rytmicky podle hudby.

- **Sebepojetí** – V této podoblasti oblasti psychologické je Jan na průměrné úrovni pouze v samostatnosti, ovládání se a respektování daných pravidel v běžném chování i při hrách.
- **City a vůle** – S vynaložením maximálního úsilí umí souhlasit a odmítnout, vyrovnávat se s neúspěchem, vyvinout volní úsilí, soustředit se na činnost a její dokončení a projevovat radost, soucit a náklonnost. Stále významné problémy má Jan ve vyjádření svého názoru, aktivním rozhodování, uvědomění si své slabé i silné stránky, zorganizovat si činnost či hru a nezvládá projevit nadšení.

- **Oblast interpersonální**

Jan je ohleduplný a respektuje druhé děti a neprosazuje se na jejich úkor. Pokouší se dělit se o hračky a pomůcky, neposmívá se dětem a neubližuje jim. Chybí přirozené komunikace s učitelkou i druhým dítětem, společná hra a spolupráce, nevyjednává a problémy neřeší.

- **Oblast sociálně kulturní**

Stále nezvládá přijímat autoritu, zdravít známé děti a dospělé, neskáče do řeči. Nespolupracuje s ostatními dětmi ve skupině, nevyjednává ani se nedomluví na společném řešení. Na lepší úrovni se Jan projevuje při uposlechnutí pokynů, žádání o pomoc,

dodržování pravidel, hře a chování se spravedlivě. Problém mu nedělá podřídit se rozhodnutí skupiny a následné přizpůsobení se společnému programu.

- **Oblast enviromentální**

Do dnes nelze posoudit, zda má Jan všestranné a bohaté poznatky i bezprostředním okolí a dění, o světě přírody, o životě lidí, o kultuře svého prostředí, ani jestli má nějaké zájmy a zda si všímá změn ve svém okolí. Ve známém prostředí a v běžných situacích se chová přiměřeně, v zásadě ví, co je dobře a co je špatně (doma, v MŠ i na veřejnosti). Uvědomuje si běžné nebezpečí, chová se bezpečně, umí přijmout změnu a přizpůsobit se, chová se ohleduplně a šetrně k věcem i k přírodě. Nehovoří o tom, co jej zaujalo, není zvědavý.

6.2.6. Dotazník – hodnocení vývojové úrovně

Tento dotazník, vztahující se na Jana, se skládá ze stejných otázek jako dotazník ohledně Pavla. Odpověď paní učitelky je opět zaznamenána pod otázkou.

1. Jaká je úroveň řeči tohoto dítěte?

Odpověď od paní učitelky – Jan má potíže s verbálním vyjadřováním, protože jeho slovní zásoba je dost omezená.

Vlastní pozorování – Jan mě opravdu překvapil svou vývojovou poruchou řeči. Ve skoro šesti letech nedokáže říci téměř nic. Slova, která dokáže na vyzvání aktuálně použít, jsou: „*jo, ne, máma, táta, ham, bum, au*“ (pouze orientačně).

2. Jaká je výslovnost tohoto dítěte?

Odpověď od paní učitelky – Jan nevyslovuje, pouze vyluzuje zvuky.

Vlastní pozorování – Výslovnost souvisí s artikulací a Jan nedovede ani správně artikulovat, tudíž jak uvádí paní učitelka, tak prakticky neartikuluje, ale zvuky vydává.

3. Jaká je manuální zručnost tohoto dítěte?

Odpověď od paní učitelky – Jan je méně šikovný, občas mu nejdou i běžné úkony, ale velmi rychle se učí.

Vlastní pozorování – Při plnění úkolů nebo nějaké manuální činnosti měl Jan třeba ze začátku problémy, ale po nějaké chvilce se do činnosti dostal a dokázal v rámci možností vykonat.

4. *Má toto dítě vyhraněnou laterálnítu?*

Odpověď od paní učitelky – Ano, Jan je pravák.

Vlastní pozorování – Laterálnítu má vyhraněnou. Jan je jednoznačně pravák.

5. *Jaká je úroveň uvažování tohoto dítěte?*

Odpověď od paní učitelky – Jan má potíže s pochopením řešení běžných úkolů. Často bývá bezradný a je nutné vedení.

Vlastní pozorování – Po příchodu, když mu byl zadán úkol, a nepochopil zadání, jen seděl a bezradně koukal a hlásil se tak pohledem o nápomoc. Většinou po znovu individuálním vysvětlení, a třeba i názorné ukázce pochopil úkol, jej vyřešil.

6. *Jak toto dítě kreslí?*

Odpověď od paní učitelky – Janovi kreslení příliš nejde.

Vlastní pozorování – Zde, nejen u obou chlapců je podloženo, že jemná motorika má velice úzkou souvislost s úrovní řeči dítěte.

7. *Jak se toto dítě dokáže soustředit na běžnou činnost?*

Odpověď od paní učitelky – Jan má často potíže soustředit se.

Vlastní pozorování – Jan se často při činnosti zakoukal jinam, například na ostatní děti, které si hrály hlučněji a stahovaly tak jeho pozornost od činnosti, kterou měl dělat. Své pocity vyjadřoval mírným nevědomým úsměvem.

8. *Jak toto dítě dokáže navazovat kontakt s ostatními dětmi?*

Odpověď od paní učitelky – Jan je samostatný a kontakt nenavazuje.

Vlastní pozorování – Při volné hře si hrál samostatně, když se k němu někdo přidal, byl rád a usmíval se. S dětmi nekomunikuje, maximálně přikývne.

9. Jaké je chování tohoto dítěte?

Odpověď od paní učitelky – Jan se chová přiměřeně věku i situaci.

Vlastní pozorování – Nikdy za celou dobu pozorování jsem nezaznamenala nějaký výrazný a neobvyklý projev v jeho chování. Vždy se choval patřičně.

10. Dokáže si hrát s ostatními dětmi?

Odpověď od paní učitelky – Jan se nedokáže zapojit do hry. Když se k němu ostatní připojí ve hře, je spokojený.

Vlastní pozorování – Jan se za celou dobu mé docházky do MŠ k nikomu sám od sebe nepřipojil, jak je zaznamenáno, když se někdo přidal k němu, nevadilo mu to. Z jeho výrazu bych i soudila, že byl rád, že si s ním hraje i někdo jiný.

11. Má toto dítě jiné vývojové problémy nebo nápaditosti v chování?

Odpověď od paní učitelky – Dítě nemluví, doposud nebyla stanovena diagnóza. Rodina situaci dlouhodobě neřešila. Nyní je v péči SPC a dochází na hipoterapii – logopedii. Díky opožděnému vývoji se vyskytují problémy ve všech oblastech.

Vlastní pozorování – Hipoterapie v souladu s logopedií mi přijde jako inovace v oblasti logopedické prevence. Janovi prozatím prospívá tato forma a snad i tento prostředek bude přínosem pro rozvoj jeho řeči.

6.2.7. Rozbor kresby postavy

Diagnostika kresby u Jana z února 2017

Obr. 3 – Kresba postavy od Jana, února 2017

Zdroj: Vlastní

Tato kresba z obrázku č. 3, spíše čmárání, byla prvním pokusem samostatné kresby postavy, kterou Jan nakreslil v jeho pěti letech a třech měsících, když nastoupil do speciální třídy pro děti s vadami řeči. Jde pouze o šedou barvu. Tato kresba neodpovídá věku dítěte.

Obr. 4 – Kresba postavy od Pavla, únor 2019

Postava z obrázku č. 4 je nakreslena po ukončení mého pozorování chlapce. Při této kresbě Jan nevěděl vůbec jak začít. Stále seděl nad prázdným papírem, v ruce držel tužku a koukal po třídě a ostatních dětech. Po chvíli si k němu sedla paní učitelka a po krocích mu slovně napovídala co kreslit. Do kresby mu nijak nezasahovala, jen u něho seděla po celou dobu kreslení, což Janovi vyhovovalo a v klidu kreslil.

Jan kreslil mě. Nakreslil dlouhé blond vlasy, modré oči, nos (ve tvaru kuličky), ústa. Krk, tělo ve tvaru kruhu, horní končetiny, na kterých bylo pět prstů a dolní končetiny (bez chodidel). Části těla nejsou spojené a nenavazují na sebe, aby utvořily jednotný tvar těla. Jsou zde správné proporce i barevnost oblečení, které jsem ten den na sobě opravdu měla. Kresba odpovídá jeho celkovému stavu.

6.2.8. Shrnutí a návrhy pro další práci s tímto dítětem

V práci s dítětem se prolínaly veškeré metody stanovené IVP, odpovídaly vzdělávacím potřebám dítěte, nejvíce přínosné se jeví rozkrokování, rozfázování úkolů, individuální přístup. Všechny metody byly efektivní a měly efektivní dopad na Janův rozvoj. Také organizace výuky stanovená IVP byla vyhovující a pro Jana účinná.

Jako první bych doporučila potřebná odborná vyšetření (sluch, zrak, neurologie...), protože základem pro rozvoj řeči je nezbytné znát stav sluchu i zraku. Nadále tedy pokračovat a stupňovat obtížnost zrakového vnímání. To platí i pro sluchové vnímání, k tomuto se ještě doporučuje zařadit práci se bzučákem.

Na základě doporučení PPP je Jan odeslán na podrobné vyšetření do SPC, kde bude stanovena podrobná diagnóza, na jejímž základě se bude volit další vhodné postupy, metody a formy práce s dítětem. Doporučuje se, aby rodiče s Janem absolvovali další zdravotní vyšetření (např. foniatric, neurologie), které pomohou ke stanovení diagnózy dítěte.

Důležité bude stále pravidelná docházka do MŠ a na hipoterapii spojenou s logopedickou péčí.

Rozvoj řečových funkcí a smyslů. Také podstatnou věcí do budoucna je, aby se Jan zapojoval stále do aktivit s ostatními vrstevníky a komunikoval s nimi alespoň gestikulací. Také bude nutné pracovat na rychlejším tempu, aby nebyl oproti ostatním znatelně pomalejší. Postupně prodlužovat dobu soustředění. Je jasné, že se bude pro následující rok doporučen OŠD, kvůli celkové nezralosti a významně opožděnému vývoji řeči.

Nezbytnou součástí do budoucna bude neustálá podpora mluvního apetitu, názorně, víceslovně, krok za krokem. Komplexní rozvoj dítěte (zrakové a sluchové vnímání, prostorová orientace...), koordinace ruky a oka, držení tužky, rozvoj hrubé i jemné motoriky, vést Jana k větší samostatnosti a sebeobsluze i v oblasti hygieny. V okruhu socializace je klíčové, aby se začleňoval do kolektivu, respektoval pravidla nastavená ve třídě. Klást důraz na rozvoj praktických činností během dne. Rozvoj pohybových dovedností – celkové uvolnění a posílení těla, cvičení na trampolíně atd. Procvičování grafomotoriky – uvolnění ruky, stříhání – zaměřit se nadále na tuto oblast, hlavně uvolnění ruky, grafomotorické cviky a zatím vážne ještě grafomotorika.

Velice důležitou roli bude v následné době pravidelná porada s rodinou a její práce s dítětem domácí logopedická cvičení.

Závěr

Jak již vyplývá z názvu „Vývoj řeči v MŠ se speciální třídou pro děti s vadami řeči“ se bakalářská práce zabývá vývojem dětské řeči a vlivem speciální třídy po danou dobu pozorování.

Z úvodu je patrné, že jsem tuto třídu navštěvovala již na střední škole v souvislosti s vykonáváním praxe. Zaujala mě logopedická prevence a práce s dětmi s poruchou řeči. Kolektiv v mateřské škole se skládá z odborníků a profesionálů, který má individuální přístup ke každému dítěti a velkou snahu o zlepšení.

Cílem praktické části je celkové zhodnocení úrovně různých funkcí dvou dětí s vadou řeči. Metodou jejich poznání bylo pozorování v přirozené situaci. Pozorovala jsem různé projevy dětí a zjišťovala, jaké postupy u těchto dvou chlapců učitelky zvolily. Na základě dlouhodobého docházení do MŠ se speciální třídou pro děti s vadami řeči jsem vypracovala kazuistiku obou vybraných chlapců.

Doba čtyř měsíců, po kterou jsem pozorování prováděla, vypadá zanedbatelně v porovnání délky celého života, a přesto z mé práce jasně vyplývá, jaký obrovský pokrok oba chlapci udělali. Nejen ve vývoji řeči, ale i v oblasti socializace a komunikačních schopností. Utvrdila jsem se v tom, že docházení do speciální třídy je velice přínosné a důležité pro děti, které mají jakoukoliv vadu řeči, poruchu či narušení komunikačních schopností.

Správný vývoj řeči ve speciální třídě nezávisí pouze na různých cvičení, ale je velmi důležité navázání spolupráce s rodiči. Rodiče samozřejmě patří mezi nejdůležitější osoby v životě dítěte a mají velký vliv na komunikační schopnosti. Bohužel v některých případech mohou mít i značně omezující efekt, ať již nezájem o spolupráci, či přehnanou péčí.

Jak jsem již zmínila, přístup všech odborníků k práci s dětmi byl velmi profesionální, přesto bych pozorování doplnila o jednu inovaci. Dítě, které opustí mateřskou školu, přestane být nadále motivováno těmito pracovníky, ke kterým si už udělalo pouto. Bylo by vhodné navázat na užší vazby mezi MŠ a dalšími institucemi, do kterých budou nadále docházet. Tato symbióza by dle mého názoru mohla být prospěšná hlavně pro dítě, ale také pro samotnou MŠ. Myslím si, že při dalším pozorování dítěte ve

vývoji řeči by mohlo dojít ke snadnějšímu odstranění nějaké vady, či poruchy, které vyžadují více pozornosti.

Cílem bakalářské práce je potvrzení dvou hypotéz, které jsem si stanovila a uvedla je v začátku praktické části (viz kapitola 5.3 Hypotézy výzkumu). V obou těchto případech došlo ke shodě v souladu s mým pozorováním.

První zadání hypotézy znělo, zdali se bude hodnocení vývojové úrovně dítěte vyplývající z pozorování a z hodnocení učitelkou shodovat a do jaké míry. Hodnocení na základě dlouhodobého pozorování se shodovalo a souhlasila jsem ve všem, co uvedla paní učitelka do dotazníku.

Ve druhé hypotéze mělo jít o zjištění, jaký má zařazení do speciální třídy pro děti s vadou řeči vliv na jejich další rozvoj. Potvrdilo se, jak důležitou roli hraje zařazení dětí s vadou řeči do speciální třídy pro děti s vadami řeči. Jak jsem již zmiňovala výše, pozorovala jsem neskutečné pokroky ve vývoji řeči u dětí v této třídě. Zjištěné výsledky ukazují na fakt, jak důležitá a nenahraditelná role speciální třídy v mateřských školách je.

Použitá literatura

- BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy. 2. vydání. Brno: Edika, 2015. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-266-0793-9
- BYTEŠNÍKOVÁ, I. Rozvoj komunikačních kompetencí u dětí předškolního věku. Brno: MU PF, 2007
- DLOUHÁ, Olga. Poruchy vývoje řeči. Praha: Galén, [2017]. ISBN 978-80-7492-314-2
- DLOUHÁ, Olga., ref.2
- KLENKOVÁ, J. Logopedie. Havlíčkův Brod: Grada publishing, 2006
- KLENKOVÁ, Jiřina a Helena KOLBÁBKOVÁ. Diagnostika předškoláka: správný vývoj řeči dítěte. Brno: MC nakladatelství, 2003. ISBN 80-239-0082-X
- KLENKOVÁ, Jiřina. Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe. Praha: Grada, 2006. Pedagogika (Grada). ISBN 80-247-1110-9
- KUTÁLKOVÁ, Dana. Logopedická prevence: průvodce vývojem dětské řeči. Vyd. 4. Praha: Portál, 2005. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 8073670569
- KUTÁLKOVÁ, Dana. Vývoj dětské řeči krok za krokem. Praha: Grada, 2005. Pro rodiče. ISBN 80-247-1026-9
- LECHTA, Viktor. Symptomatické poruchy řeči u dětí. Vyd. 3., dopl. a přeprac. Přeložil Jana KŘÍŽOVÁ. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-977-4
- LIPNICKÁ, Milena. Logopedická prevence v mateřské škole. Ilustroval Patricie KOUBSKÁ. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0381-0
- LIPNICKÁ, Milena. Logopedická prevence v mateřské škole. Ilustroval Patricie KOUBSKÁ. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0381-0
- MATĚJČEK, Z.; DYTRYCH, Z. Děti, rodina a stres. Praha : Galén 1994. 214 s. ISBN 80-85824-06-X
- MUSIL, Roman. Pedagogika pro střední pedagogické školy. Praha: Informatorium, 2014. ISBN 978-80-7333-107-8
- SLOWÍK, Josef. Speciální pedagogika. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1733-3
- VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří. Praha: Portál, 2000. 528 s. ISBN 80-7178-308-0

Odborné časopisy

- Informatorium. Časopis po výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD. Praha: Portál, 2004, ročník XI, č. 2
- KŘIVKOVÁ, HRUBÍNOVÁ ; [Redaktor] TĚTHALOVÁ. Jak se vyvíjí dětská řeč. Informatorium 3-8 : časopis pro výchovu dětí od 3-8 let v mateřských školách a školních družinách, 2015, roč. 22, č. 8
- KUTÁLKOVÁ, D. Rozvoj komunikačních schopností u předškolních dětí, Informatorium 3-8, 1995/96, roč.

Internetové články

- JASPERS, Karl. Sociální komunikace podle Karla Jasperse. Inflow Journal [online]. 2010, [cit. 2010-06-01]. Dostupné z: <http://www.inflow.cz/socialni-komunikace-podle-karla-jasperse>

Zákony

- Zákon č. 561/ 2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším, odborném a jiném vzdělávání, §36

Seznam příloh

Příloha 1: Harmonogram návštěv pozorování – zápis pozorování PAVEL

Příloha 2: Harmonogram návštěv pozorování – zápis pozorování JAN

Příloha 3: Pracovní list Kreslíme vločky – PAVEL

Příloha 4: Pracovní list Kreslíme vločky – JAN

Příloha 5: Pracovní list Sněží – PAVEL

Příloha 6: Pracovní list Sněží – JAN

Příloha 7: IVP – PAVEL

Příloha 8: IVP – JAN

Příloha 9: Fotografie – Pohybová chvílka

Příloha 10: Fotografie – Pohybová chvílka

PŘÍLOHA: 1 Harmonogram návštěv pozorování – zápis pozorování PAVEL

Datum návštěvy	Projevy a chování dítěte v tento den
2. 11. 2018	<p>Poznávání dětí – navázání prvního kontaktu. Pavel – zpočátku se ostýchal při ranní řízené didaktické činnosti, následná volná hra byla na koberci, kde si Pavel hrál ve skupině čtyř chlapců a začínal se mnou komunikovat, když potřeboval podat koš s kostkami atd. Pobyt venku (vycházka do přírody) – Pavel šel po celou dobu vycházky se svým kamarádem, který si ho vybral do dvojice a po celou dobu se choval ukázněně a podle pokynů učitelky.</p>
9. 11. 2018	<p>Pracovní list v oblasti ranní řízené činnosti, po vysvětlení zadání Pavel stále nevěděl, co má dělat. Po následném individuálním přístupu Pavel společně se znovu zadáním úkolů mou pomocí pracovní list vypracoval. Individuální logopedická péče – průběh u logopedického zrcadla s paní učitelkou. Pavel měl splněny všechny domácí úkoly, které měl na procvičení řeči zadané a spolupracoval bez problémů. Pobyt venku – při oblékání nebyl Pavel úplně samostatný, přišel za mnou, když potřeboval pomoci zavázat tkaničku, nasadit druhou rukavici a zapnout bundu.</p>
16. 11. 2018	<p>Pracovní list po vysvětlení splnil bez problémů sám a správně jej vyřešil. Tělovýchovná chvilka – Zde jsem opět mohla vidět, jak úzce souvisí hrubá motorika s vývojem řeči. Všechny děti, které mají poruchy řeči v oblasti hrubé motoriky, jsou neobratné, zatuhlé atd. Dopolední svačina – Samoobslužné činnosti Pavel zvládl bez větších problémů. Pobyt venku – Pavel byl dvakrát napomenut, protože se zdržoval se svým kamarádem, se kterým šel a měl mezeru. Jinak se choval ukázněně. Když se chtěl jeho kamarád opět zastavit, řekl mu, že se nesmí zastavovat, jinak budou mít zase mezeru – vyjednávání dohodou.</p>
23. 11. 2018	<p>Volná hra – Šlo o mechanickou hru, kdy si Pavel hrál se dřevěnou kolejnicí a vlakem. V neshodách ve skupince čtyř chlapců Pavel nefiguroval, vždy jen přihlížel, když se neshodli dva ostatní chlapci. Pobyt venku – Návštěva rybářské výstavy. Pavel se choval po celou dobu cesty i pobytu na rybárně podle pokynů učitelky, o informace se zajímal a dával pozor.</p>
30. 11. 2018	<p>Má první návštěva v nové MŠ – Ve třídě po mém příchodu panovala neuvěřitelná pohoda a děti si ještě stále po týdnu vážily nové školky. Pavel mi ukazoval, co se kde nachází a na mou otázku, zda se mu v nové školce líbí, se nadšeně rozpovídal. Hudební chvilka – Děti zpívaly za doprovodu klavíru. Pavel se soustředil na písně, které zpíval, text písně uměl, ovšem do rytmu se moc nepohyboval. Nedovedl rytmus udržet.</p>
7. 12. 2018	<p>Pracovní list – Pavlovi dělalo problém utvořit vložku dle předlohy. Potíže v oblasti vizuomotoriky, nedovedl přenést strukturu čar. Neustále vyhledával pomoc, díky očnímu kontaktu se mnou a paní učitelkou.</p>
14. 12. 2018	<p>Individuální logopedická péče – Pavel měl všechny úkoly z domova hotové a spolupracoval, nicméně problém se skrýval v zachycení myšlenky příběhu a zopakováním jí ve správných větách. Při rozhovoru s Pavlem a dalšíma dvěma chlapci, Pavel měl problém pochopit podstatu vtipu, který řekl jeden z chlapců, který má a dobře chápe smysl pro humor.</p>
21. 12. 2018	<p>Ranní řízená činnost – Pracovní list s vánoční tematikou – Pavel mi říkal, že se těší na Vánoce a co si přeje, uvědomoval si čas Vánoc a byl v obraze. Rozvoj jemné motoriky – Pečení vánočního cukroví (pracny – vtláčování těsta do formiček, rohlíčky – válení těsta a jeho tvarování). Pavel neměl větší problém</p>

	s vtlačení těsta do formičky, nervozita u něho začala, když měl z koule vyválet „hada“ a z něho vytvarovat tvar rohlíčku dle předlohy, opět problém ve vizuomotorice.
4. 1. 2019	Ranní kruh – Při ranním komunitním kruhu se Pavel lehce styděl, když měl hovořit před ostatními, ale než na něho přišla řada, tak neudržel svou pozornost a vyrušoval povídáním si se sousedem. Hygiena, postupná dopolední svačina – Před svačinou plnil hygienické návyky, jen si zapomněl po umytí rukou utřít je do ručníku, což jsem mu připomněla a Pavel bez námitek šel a ruce si utřel. Při svačině spolehlivě zvládl sebeobslužné činnosti jako například nelít si pití, následně ho odnést na své místo ke stolu atd.
11. 1. 2019	Volná hra – Při volné hře ve trojici se Pavel dostal do konfliktu s Tomášem. Šlo o jedno z aut, které chtěli mít prostě oba. Pavel si auto ovšem vzal první a Tomáš mu ho bral. Pavel mu jednou řekl, ať mu jej vrátí, když Tomáš tvrdil, že auto si vzal první on, Pavel si nedovedl stát za svým názorem, ustoupil a přesunul se do jiné skupiny dětí a hrál si nadále tam.
18. 1. 2019	Tělovýchovná chvilka – „Opičí“ dráha především na udržení rovnováhy. Děti postupovaly za sebou a udržovaly rovnováhu. Následná obměna činností byla ta, že každé dítě po dvojici mělo udržet rovnováhu na nestabilních částech kostek Bobles. Tato obměna dělala Pavlovi velké problémy a rovnováhu udržel s učitelčinou dopomocí. Některé děti dokázaly balancovat samostatně.
1. 2. 2019	Pobyt venku – Před vycházkou Pavel opět potřeboval pomoci se zapnutím bundy a nandáním rukavice. Při společném bobování dodržoval pravidla bezpečnosti, které paní učitelka několikrát zopakovala. Zapojoval se do společných aktivit ve skupině s ostatními dětmi. Byl ohleduplný a respektoval druhé děti.
8. 2. 2019	Tělovýchovná chvilka – Do ranního kruhu byla zařazena i tělovýchova, kde děti podle daných pravidel skákaly na trampolíně podle pokynů učitelky a procvičily tak téměř celé tělo. Pavel udržel pozornost téměř po celou dobu ranního kruhu. Hygiena a dopolední svačina – Pavel se bezproblémově obsloužil (nandal si chléb na talíř, donesl jej ke stolu, došel si přidat zeleninu a ovoce). Sebeobsluha – Před vycházkou se oblékl sám, jen potřeboval pomoci se zapnutím bundy.
15. 2. 2019	Ranní kruh – Procvičování mluvních orgánů formou hry. Pavel při této činnosti vyrušoval a neudržel pozornost, po napomenutí paní učitelkou opět začal spolupracovat. Hudební chvilka – Pavel při zpěvu uměl texty pro něho známých písní, zpíval, hýbal se a na drobné hudební nástroje doprovázel zpěv a paní učitelčinu hru na klavír. Pohyb a hra do rytmu je mu stále cizí.
22. 2. 2019	Tělovýchovná chvilka – Děti byly rozděleny do dvou skupin a šlo o soutěž, která skupina zvítězí. Pomůckou jim byly dvě plastové květiny, které byly lávkou a musely je přendávat a postupovat po nich. Cílem bylo nestoupnout mimo květinu a co nejrychleji se dostat na druhou stranu a předat květiny dalšímu. Pavel měl problémy s rychlostí v této činnosti, když viděl, že dívka z druhého týmu je napřed, začal zmatkovat a neustále se díval na ni. Nakonec se začal opět soustředit a pokračoval bez problému.
1. 3. 2019	Ranní řízená činnost – Pavel pracovní list vypracoval, až po individuálním přístupu a konkrétní ukázkou. Ranní kruh – Při ranním kruhu jsem se s dětmi rozloučila a dala jim bonbóny, poté mi každý nakreslil obrázek. Pavel si asi neuvědomoval, že se s nimi loučím a ptal se mě, zda za nimi zase v pátek přijdu – sociální nevyzrálost.

PŘÍLOHA 2: Harmonogram návštěv pozorování – zápis pozorování JAN

Datum návštěvy	Projevy a chování dítěte v tento den
2. 11. 2018	Poznávání dětí – Navázání prvního kontaktu. Jan vůči mně nevyjadřoval žádné emoce a nenavazoval kontakt ani neverbálně. Pobyt venku (vycházka do přírody) – Jan šel se svým kamarádem, který si jej vybral do dvojice.
9. 11. 2018	Pracovní list v rámci ranní řízené činnosti, Jan po vysvětlení pochopil, jen nevěděl, jak začít, tak mu paní učitelka poradila a on již pracoval, oproti ostatním pomaleji, ale sám. Po cca 20 minutách, co si Jan hrál na koberci s vláčky, když jsem na něho mluvila, usmíval se. Hrál si stále sám a sem tam mezi svou hrou se zadíval na vedlejší skupinku chlapců, jak si hrají společně.
16. 11. 2018	Tělovýchovná chvílka – Tato část dne je spojena i s komunitním kruhem, při kterém děti samostatně hovoří, Jan poslouchal ostatní, nevyrušoval, a když na něho přišla řada, paní učitelka se jej zeptala otázkou, na kterou kývl, podle toho, zda souhlasil nebo ne. Při tělovýchovné chvílce jsem si mohla povšimnout, že má Jan problém v oblasti hrubé motoriky. Dopolední svačina – Samoobslužné činnosti Jan zvládl bez problémů. Pobyt venku – Jan se choval ukázněně.
23. 11. 2018	Individuální logopedická péče – průběh u logopedického zrcadla s paní učitelkou. Jan s paní učitelkou spolupracoval a úkoly z domova měl splněny. Pobyt venku – Návštěva rybářské výstavy. Jan se choval po celou dobu cesty i pobytu na rybárně podle pokynů učitelky.
30. 11. 2018	Jan v tento den ve školce nebyl.
7. 12. 2018	Pracovní list – Pracovní list byl zaměřen na dodržení překřížených čar (vloček). Jan zadání pochopil, tužku držel správně, jen volněji, takže málo tlačil na tužku a čáry nebyly tolik zřetelné.
14. 12. 2018	Ranní řízená činnosti – Jan po vysvětlení zadání pracovního listu zřejmě nepochopil, a tak jen seděl a koukal po třídě. Nejspíš čekal na pomoc, o kterou si nedovede říci. Nakonec po názorné ukázce paní učitelkou a individuálním přístupem Jan zadání pochopil a pracovní list vypracoval. Individuální logopedická péče.
21. 12. 2018	Ranní řízená činnost – Pracovní list s vánoční tematikou, který Jan vypracoval za individuálního přístupu paní učitelky. Rozvoj jemné motoriky – Pečení vánočního cukroví (pracny – vtlačování těsta do formiček, rohlíčky – válení těsta a jeho tvarování). Jan neměl s těmi to činnostmi žádný problém.
4. 1. 2019	Ranní kruh – Při ranním komunitním kruhu byl Jan ukázněný a poslouchal ostatní děti i paní učitelku. Hygiena, postupná dopolední svačina – Před svačinou plnil hygienické návyky. Při svačině spolehlivě zvládl sebeobslužné činnosti, jako například nalít si pití, následně ho odnést na své místo, a to samé také s jídlem na talířku.

11. 1. 2019	Volná hra – Při volné hře si Jan hrál opět sám. Šlo o mechanickou hru, která neměla žádná pravidla. Po chvíli se k Janovi přidali další dva chlapci a jedna dívka. Jan si s nimi bez problémů společně hrál, usmíval se a vyjadřoval tak nejspíš pocit radosti.
18. 1. 2019	Tělovýchovná chvílka – „Opičí“ dráha především na udržení rovnováhy. Děti postupovaly za sebou, a udržovaly rovnováhu. Následná obměna činnosti byla ta, že každé dítě po dvojici mělo udržet rovnováhu na nestabilních částech kostek Bobles. Tato obměna dělala Janovi problém, nedovedl sám udržet rovnováhu, pouze s dopomocí. Některé děti dokázaly balancovat samostatně.
1. 2. 2019	Pobyt venku – Jan se zvládl sám obléci i obout bez dopomoci někoho jiného či paní učitelky. Při společném bobování dodržoval pravidla bezpečnosti, které paní učitelka několikrát zopakovala. Byl ohleduplný a respektoval druhé děti. Zapojoval se do společných aktivit ve skupině s ostatními dětmi.
8. 2. 2019	Tělovýchovná chvílka – Do ranního kruhu byla zařazena i tělovýchova, kde děti podle daných pravidel skákaly na trampolíně podle pokynů učitelky a procvičily tak téměř celé tělo. Jan udržel pozornost po celou dobu ranního kruhu. Hygiena a dopolední svačina – Jan se obsloužil samostatně (nandal si chléb na talíř, donesl jej ke stolu, došel si přidat zeleninu a ovoce atd.). Sebeobsluha – Před vycházkou se oblékl sám.
15. 2. 2019	Ranní kruh – procvičování mluvních orgánů formou hry. Jan spolupracoval a snažil se dělat vše, co paní učitelka zadala. Individuální logopedická chvílka. Hudební chvílka – Při zpěvu známých písní se hýbal do rytmu a doprovázel zpěv ostatních dětí a paní učitelky na drobné hudební nástroje.
22. 2. 2019	Tělovýchovná chvílka – Děti byly rozděleny do dvou skupin a šlo o soutěž, která skupina zvítězí. Pomůckou jim byly dvě plastové květiny, které byly lávkou a musely je přendávat a postupovat po nich. Cílem bylo nestoupnout mimo květinu a co nejrychleji se dostat na druhou stranu a předat květiny dalšímu. Pavel měl problémy při této činnosti vůbec přendat jednu květinu, na druhé stát a přejít na květinu, kterou si posunul dále. Byl pomalejší a tato činnost mu činila vcelku problémy.
1. 3. 2019	Ranní řízená činnost – Jan za dopomoci paní učitelky pracovní list vypracoval. Ranní kruh – Při ranním kruhu jsem se s dětmi rozloučila a dala jim bonbóny, poté mi každý nakreslil obrázek. Jan nevěděl, jak vůbec začít, paní učitelka si k němu sedla a po krocích říkala, co nakreslit první atd. s touto pomocí kreslil samostatně, jen jej paní učitelka musela slovně vést.

PŘÍLOHA 3: Pracovní list Kreslíme vločky – PAVEL

Kreslíme vločky – překřížené čáry

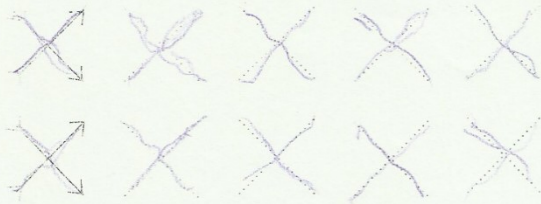
*Sněhové vločky
My jsme vločky – jiskřičky,
saty máme sněhové.
Když je zima, metelice,
k tanci jsme hned hotové.
Veselme se, dokud je čas,
dokud je zima, dokud je mráz.*

V. Janda

7

PŘÍLOHA 4: Pracovní list Kreslíme vločky – JAN

Kreslíme vločky – překřížené čáry

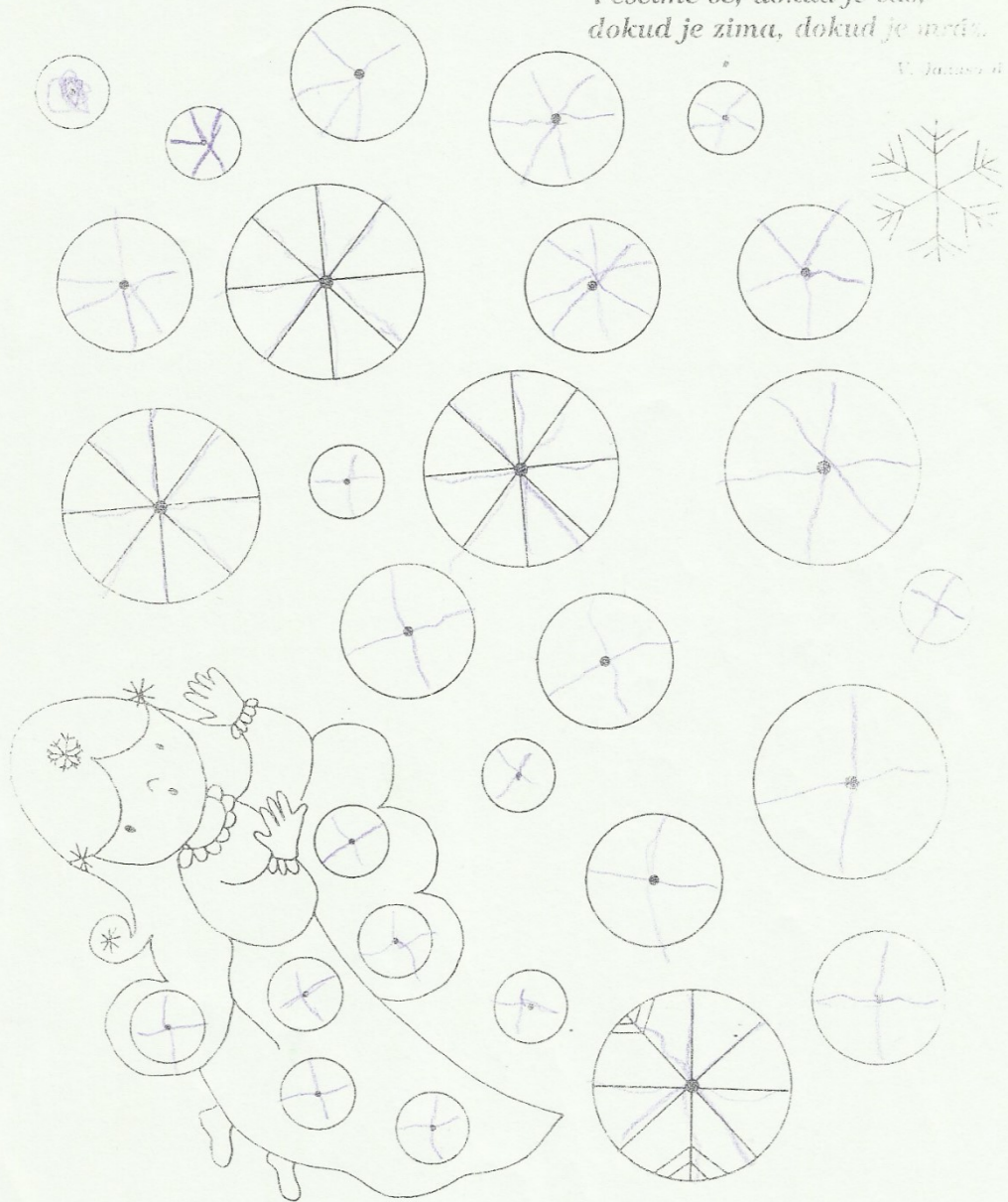
Sněhové vločky

*My jsme vločky – jiskřičky,
šaty máme sněhové.*

*Když je zima, metelice,
k tanci jsme hned hotové.*

*Veselme se, dokud je čas,
dokud je zima, dokud je mráz.*

V. Janoušková

Sněží a Karolína s Markem mají radost ze sněhových vloček. Chtějí udělat i sněhové koule. Pomůžete jim? Nakreslete jich co nejvíc.

Sněží a Karolína s Markem mají radost ze sněhových vloček. Chtějí udělat i sněhové koule. Pomůžete jim? Nakreslete jich co nejvíc.

PŘÍLOHA 7: IVP PAVEL

Individuální vzdělávací plán
2017/2018

Jméno a příjmení žáka
Datum narození
Bydliště
Škola
Ročník

ŠPZ, které vydalo
doporučení pro IVP

Kontaktní pracovník
ŠPZ

Školská poradenská,
zdravotnická a jiná
zařízení, která se
podílejí na péči o žáka

Rozhodnutí o povolení vzdělávání žáka podle IVP ze dne:

14.6.2017

Zdůvodnění:

Jedná se o dítě se speciálními vzdělávacími potřebami, vícečetná dyslálie. Vyjadřování lehce neobratné, nesamostatné. CSZ – přízubně. L – není v řeči automatizováno, R – nevyvozeno, Ř- nahrazuje sykavkou. Otevřený skus. Celková neobratnost ve všech praktických činnostech.

Priority vzdělávání
a dalšího rozvoje žáka
(cíle IVP):

- Rozvoj řečových funkcí a jazykových kompetencí ve všech rovinách
- Posilování motoriky mluvidel,
- Nácvik jednotlivých hlásek a jejich automatizace v běžné řeči
- Nácvik manipulačních a praktických činností krok za krokem
- Komplexní rozvoj dítěte jako příprava na vstup do ZŠ (grafomotorika, zrakové rozlišování, sluchové rozlišování – analýza, syntéza, prostorová orientace)
- Rozvíjet matematické představy, prostorovou orientaci, číselnou řadu
- Posilování sluchové percepce v oblasti diferenciací sykavek
- Rozvoj paměti a posilování koncentrace pozornosti.
- Rozvoj hrubé a jemné motoriky
- Lateralita ruky, koordinace oka a ruky, držení tužky.
- Rozvoj uvědomělé záměrné pozornosti, postupné prodlužování krátkých úkolů, dokončování zadané aktivity.
- Vedení k vyšší samostatnosti a zodpovědnosti za svěřené úkoly.
- Rozvoj grafomotorických dovedností s pomůckami
- Vedení k zodpovědnosti za svěřené úkoly.
- V oblasti socializace učit řešit konflikty dohodou, respektovat nastavená pravidla ve třídě

Předměty, jejichž výuka je realizována podle IVP:	IVP se prolíná celým procesem výchovně vzdělávací práce ve všech oblastech vzdělávání.
Podpůrná opatření (specifikace stupňů podpůrných opatření)	
Metody výuky (pedagogické postupy)	<ul style="list-style-type: none"> - Individuální přístup - Smyslové učení , vědomé užívání všech smyslů se zaměřením na sluch a zrak, hmat, - Metoda komunitního kruhu - Metoda názornosti a posloupnosti v oblasti přípravy na ZŠ - Prožitkové a kooperativní učení - Rozkrokování, rozfázování jednotlivých úkolů, učit se dokončení úkolu - Manipulační dovednosti - Z metod Montessori pedagogiky: trojstupňová výuka, respektování senzitivních období, práce s chybou. Nabídka aktivit z oblasti praktického života (suché a mokré aktivity vhodné na rozvoj jemné motoriky a posilování svalů prstů) dle Montessori pedagogiky. - Názornost – prožitkové a situační učení - Kooperace při hře, činnostech - Práce s chybou (pokus – omyl) - Zaměřit se na rozvoj slovní zásoby (vyprávění nad obrázky, prohlížení knih, popis děje, vyprávění pohádky) Vést k nácviu jednoduchých říkanek, rozvíjet fonemický sluch)
Úpravy obsahu vzdělávání	<p>Chlapec bude pracovat podle ŠVP PV, obsah jednotlivých oblastí nebude změněn.</p> <p>Obsah a tempo vzdělávání vždy přizpůsobovat chápání dítěte.</p> <p>Dávat dostatečný prostor pro dokončení hry a činnosti</p> <p>Nabízet možnost relaxace během dne</p>
Úprava očekávaných výstupů vzdělávání	Bez úprav
Organizace výuky	<ul style="list-style-type: none"> - samostatný koutek pro individuální práci s dítětem; - zapojovat dítě do všech nabízených činností společně se skupinou dětí; - časté střídání činností; - práce v krátkých časových intervalech; - zařazovat předškolní přípravu i do odpoledních činností.
Způsob zadávání a plnění úkolů	<p>Při činnostech dodržovat zásadu přiměřenosti, podávat stručné a srozumitelné pokyny, respektovat individuální možnosti dítěte v rámci individuálního přístupu. Podpora kladných projevů dítěte a pochvala. Zároveň důsledně vyžadovat plnění jednotlivých pokynů, přiměřené dokončení činností a dodržování předem společně dohodnutých pravidel. V rámci bloku svobodné práce s Montessori pomůckami podporovat samostatný výběr pomůcky, se zaměřením na dokončování, koncentraci . V úzké spolupráci s rodinou zdokonalovat a rozvíjet veškeré praktické činnosti v průběhu dne.</p>
Způsob ověřování vědomostí a dovedností	<p>Učitelky budou provádět pedagogickou diagnostiku vstupní, průběžnou a závěrečnou. Závěry z pozorování dítěte budou zaznamenány do diagnostických archů.</p> <p>Bude založeno portfolio dítěte v papírové podobě (grafické cviky, úkoly)</p>

Pomůcky a učební materiály	<ul style="list-style-type: none"> - Logopedické zrcadlo, samostatný koutek pro individuální práci - Pomůcky pro rozvoj řečových funkcí a posílení jazykových kompetencí ve všech jazykových rovinách (smysly – prostředí kolem nás, klokanův kufr, speciální logopedické soubory - Jazyk a řeč, obrazové soubory pohádek, protiklady, Šimonovy pracovní listy, logopedické publikace, logopedické karty pro řečovou terapii, logopedické kostky aj. v rámci vybavení třídy) - Pomůcky pro rozvoj sluchové diferenciaci sluchově blízkých hlásek (CD – zvuky, sluch – smysly, sluchová hra – co slyšíme?) - Pomůcky pro rozvoj zrakového vnímání (pracovní listy Bednářová, klokanův kufr, obrázky s rozdíly) - Pomůcky na rozvoj jemné motoriky, a vizuomotorické koordinace, (mozaiky, labyrinty, vkládačky, grafomotorické desky, stavebnice Lego, kinetický písek, puzzle, aj.) - Pomůcky pro rozvoj hrubé motoriky (balanční polokoule, míče, dopravní prostředky, cvičné lyže, chůdy, překážkové sety) - Běžné předměty denní potřeby a manipulace s nimi - Názorné didaktické manipulační pomůcky pro rozvoj dílčích funkcí – komplexní příprava na školu (logické hry – Logico piccolo, primo, kubusy, puzzle, stolní hry s pravidly, klokanův kufr, publikace s úkoly pro předškoláky, aj..) - Senzomotorické pomůcky a aktivity z praktického života, které rozvíjí jemnou motoriku – zejména hmat, posilování svalů prstů podporující špetkový úchop, koordinaci oko x ruka.
Podpůrná opatření jiného druhu	<ul style="list-style-type: none"> - Možnost relaxace v relaxačním koutku
Spolupráce se zákonnými zástupci žáka	<ul style="list-style-type: none"> - Pravidelná konzultace se zákonnými zástupci - Zavedení logopedických notýsků a desek s pracovními listy - Rodiče budou na základě pokynů každodenně plnit s dítětem úkoly z logopedických desek a tím se podílet na rozvoji řečových dovedností a celkovém všestranném rozvoji dítěte. - 1x měsíčně konzultace s rodiči a klinickou logopedkou v MŠ
Dohoda mezi žákem a vyučujícím	<p>-----</p>

PŘÍLOHA 8: IVP – JAN

Individuální vzdělávací plán
2018/2019

Jméno a příjmení žáka
Datum narození
Bydliště
Škola
Ročník

ŠPZ, které vydalo doporučení pro IVP
Kontaktní pracovník ŠPZ
Školská poradenská, zdravotnická a jiná zařízení, která se podílejí na péči o žáka

Rozhodnutí o povolení vzdělávání žáka podle IVP ze dne:	11.6.2018
---	-----------

Zdůvodnění:
Jedná se o dítě se speciálními vzdělávacími potřebami, se závažnou řečovou vadou. Výrazně opoždující se vývoj řeči, verbální projev je nahrazován gesty, mimikou, Dítě dosud nekomunikuje, ani na neverbální úrovni. Řečový projev nebylo možno posoudit, diagnóza bude stanovena na základě dalších doporučených odborných vyšetření v SPC Jihlava a ve zdravotním zařízení / ophthalmolog, neurolog, foniatr / IVP zůstává pro tento školní rok nezměněn z několika důvodů – dítěti nebyla stanovena diagnóza s níž souvisí další metody a formy práce, celkový pokrok dítěte v uplynulém roce byl v oblasti řeči velmi zanedbatelný.

Priority vzdělávání a dalšího rozvoje žáka (cíle IVP):	<ul style="list-style-type: none"> - Podpora mluvního apetitu, názorně, vícesmyslově, krok za krokem. - Posilování zrakového vnímání a sluchového vnímání - Návčik manipulačních a praktických činností krok za krokem - Komplexní rozvoj dítěte (grafomotorika, zrakové rozlišování, sluchové rozlišování – analýza, syntéza, prostorová orientace) - Rozvoj hrubé a jemné motoriky - Lateralita ruky, koordinace oka a ruky, držení tužky. - Rozvoj uvědomělé záměrné pozornosti, postupné prodlužování krátkých úkolů, dokončování zadané aktivity. - Vedení k vyšší samostatnosti a zodpovědnosti za svěřené úkoly. - Rozvoj grafomotorických dovedností s pomůckami - Rozvoj sebeobslužných a pracovních činností v oblasti hygieny, stolování, oblékání, úklidu hraček, udržování pořádku ve věcech. - V oblasti socializace začlenit se do kolektivu , respektovat nastavená pravidla ve třídě
---	---

Předměty, jejichž výuka je realizována podle IVP:	IVP se prolíná celým procesem výchovně vzdělávací práce ve všech oblastech vzdělávání.
--	--

Podpůrná opatření (specifikace stupňů podpůrných opatření)	
Metody výuky (pedagogické postupy)	<ul style="list-style-type: none"> - Individuální přístup - Smyslové učení , vědomé užívání všech smyslů se zaměřením na sluch a zrak, hmat, - Metoda komunitního kruhu - Metoda názornosti a posloupnosti - Prožitkové a kooperativní učení - Rozkrokování, rozfázování jednotlivých úkolů, učit se dokončení úkolu - Manipulační dovednosti - Z metod Montessori pedagogiky: trojstupňová výuka, respektování senzitivních období, práce s chybou. Nabídka aktivit z oblasti praktického života (suché a mokré aktivity vhodné na rozvoj jemné motoriky a posilování svalů prstů) dle Montessori pedagogiky. - Názornost – prožitkové a situační učení - Kooperace při hře, činnostech - Práce s chybou (pokus – omyl) - Zaměřit se na rozvoj slovní zásoby (vyprávění nad obrázky, prohlížení knih, popis děje, vyprávění pohádky) Vést k nácviu jednoduchých říkanek, rozvíjet fonemický sluch)
Úpravy obsahu vzdělávání	<p>Chlapec bude pracovat podle ŠVP PV, obsah jednotlivých oblastí nebude změněn.</p> <p>Obsah a tempo vzdělávání vždy přizpůsobovat chápání dítěte.</p> <p>Dávat dostatečný prostor pro dokončení hry a činnosti</p> <p>Nabízet možnost relaxace během dne</p>
Úprava očekávaných výstupů vzdělávání	Bez úprav
Organizace výuky	<ul style="list-style-type: none"> - samostatný koutek pro individuální práci s dítětem; - zapojovat dítě do všech nabízených činností společně se skupinou dětí; - časté střídání činností; - práce v krátkých časových intervalech; - zařazovat předškolní přípravu i do odpoledních činností.
Způsob zadávání a plnění úkolů	<p>Při činnostech dodržovat zásadu přiměřenosti, podávat stručné a srozumitelné pokyny, respektovat individuální možnosti dítěte v rámci individuálního přístupu. Podpora kladných projevů dítěte a pochvala. Zároveň důsledně vyžadovat plnění jednotlivých pokynů, přiměřené dokončení činností a dodržování předem společně dohodnutých pravidel. V rámci bloku svobodné práce s Montessori pomůckami podporovat samostatný výběr pomůcky, se zaměřením na dokončování, koncentraci . V úzké spolupráci s rodinou zdokonalovat a rozvíjet veškeré praktické činnosti v průběhu dne.</p>
Způsob ověřování vědomostí a dovedností	<p>Učitelky budou provádět pedagogickou diagnostiku vstupní, průběžnou a závěrečnou. Závěry z pozorování dítěte budou zaznamenány do diagnostických archů.</p> <p>Bude založeno portfolio dítěte v papírové podobě (grafické cviky, úkoly)</p> <p>Pravidelná komunikace mezi učitelkami a rodiči o posunech dítěte.</p>

<p>Pomůcky a učební materiály</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Logopedické zrcadlo, samostatný koutek pro individuální práci - Pomůcky pro rozvoj řečových funkcí a posílení jazykových kompetencí ve všech jazykových rovinách (smysly – prostředí kolem nás, klokanův kufr, speciální logopedické soubory - Jazyk a řeč, obrazové soubory pohádek, protiklady, Šimonovy pracovní listy, logopedické publikace, logopedické karty pro řečovou terapii, logopedické kostky aj. v rámci vybavení třídy) - Pomůcky pro rozvoj sluchové diferenciaci sluchově blízkých hlásek (CD – zvuky, sluch – smysly, sluchová hra – co slyšíme?) - Pomůcky pro rozvoj zrakového vnímání (pracovní listy Bednářová, klokanův kufr, obrázky s rozdíly) - Pomůcky na rozvoj jemné motoriky, a vizuomotorické koordinace, (mozaiky, labyrinty, vkládačky, grafomotorické desky, stavebnice Lego, kinetický písek, puzzle, aj.) - Pomůcky pro rozvoj hrubé motoriky (balanční polokoule, míče, dopravní prostředky, cvičné lyže, chůďy, překážkové sety) - Běžné předměty denní potřeby a manipulace s nimi - Názorné didaktické manipulační pomůcky pro rozvoj dílčích funkcí – (kubusy, puzzle, stolní hry s pravidly, klokanův kufr, aj..) - Senzomotorické pomůcky a aktivity z praktického života, které rozvíjí jemnou motoriku – zejména hmat, posilování svalů prstů podporující špetkový úchop, koordinaci oko x ruka. - Pomůcky pro rozvoj řečových funkcí / Smysly, Kdo s čím dělá, Emoce, zdraví, bezpečnost / byly pořízeny v rámci podpůrných opatření / - Bzučákšššššššššš!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!
<p>Podpůrná opatření jiného druhu</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Možnost relaxace v relaxačním koutku
<p>Personální zajištění úprav průběhu vzdělávání (asistent pedagoga, další pedagogický pracovník)</p>	<p>-----</p>
<p>Další subjekty, které se podílejí na vzdělávání žáka</p>	<p>-----</p>
<p>Spolupráce se zákonnými zástupci žáka</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pravidelná konzultace se zákonnými zástupci - Zavedení logopedických notýsků a desek s pracovními listy - Rodiče budou na základě pokynů každodenně plnit s dítětem úkoly z logopedických desek a tím se podílet na rozvoji řečových dovedností a celkovém všestranném rozvoji dítěte. - 1x měsíčně konzultace s rodiči a klinickou logopedkou v MŠ -
<p>Dohoda mezi žákem a vyučujícím</p>	<p>-----</p>

PŘÍLOHA 9: Fotografie – Pohybová chvílka

PŘÍLOHA 10: Fotografie – Pohybová chvílka

